

Taşdemir-Afşar, S. (2020). Sığınmaevinde kalan kadınların ve sığınmaevi çalışanlarının bakış açısından sığınmaevindeki ilişkiler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), s. 389-422.

Araştırma

Makale Geliş Tarihi: 31.10.2019
Makale Kabul Tarihi: 31.01.2020

SIĞINMAEVİNDE KALAN KADINLARIN VE SIĞINMAEVI ÇALIŞANLARININ BAKIŞ AÇISINDAN SIĞINMAEVİNDEKİ İLİŞKİLER

Relationships in Women's Shelter: Views of Women and Employees in Women's Shelter

Selda TAŞDEMİR AFŞAR*

* Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, safsar@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2769-0884

ÖZET

Sığınmaevi kadınların şiddet ortamından uzaklaşması, sosyal destek alması, güçlenmesi, varsa beraberindeki çocukları ile bağımsız yaşama geçiş sürecini kolaylaştırıcı bir hizmettir. Kadınlar hem sığınmaevinde kalan diğer kadınlarla hem de güvenlik görevlisinden meslek elemanına kadar çeşitli pozisyonlarda bulunan sığınmaevi çalışanları ile iletişim kurmak zorundadır. Kadınların diğer kadınlarla ve sığınmaevi çalışanları ile kurdukları ilişki ve girdiği etkileşim kadın dayanışmasına dönüşerek kadınları güçlendirebildiği, sığınmaevi sonrasında da devam ettiği gibi bu ilişki kadınları olumsuz yönde de etkileyebilmektedir. Bu çalışma, sığınmaevinde kalan kadınların diğer kadınlarla ve sığınmaevi çalışanları ile olan ilişkilerini nasıl deneyimlediklerini, nasıl algıladıklarını, bu ilişkilerin kadınları güçlendirici bir etkisinin olup olmadığını hem kadınlar hem de sığınmaevi çalışanlarının gözünden anlamaya çalışmaktadır.

Çalışmada fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Sığınmaevinde kalan kırk üç kadın ve sığınmaevinde çalışan elli sığınmaevi çalışanı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler kadınların bir kısmının deneyim paylaşımı üzerinden diğer kadınlarla ilişkilendikleri, deneyim paylaşımının kadınların şiddet hikâyeleri bakımından yalnız olmadıklarını hissettirdiğini ve bunun üzerinden de birbirlerine yol gösterdiklerini ortaya koymuştur. Çalışanlara göre kadınlar arası ilişkiler sabun köpüğü gibi geçici ve olabildiğince kaygan bir zemin üzerinden ve genellikle çatışmadan uyuma doğru değil de kısa süre içerisinde kurulan uyumdan çatışmaya doğru ilerlemektedir.

Anahtar kelimeler: *Sığınmaevi, sığınmaevi çalışanı, kadınlar arası ilişki, sığınmaevinde ilişkiler*

ABSTRACT

The service provided by women's shelters is the primary service to women who, exposed to violence, can access and take advantage of it. Women's shelters should provide service playing a role that helps women to get out the violence environment, take social support, get empowered and make it easy to speed the transition process to an independent life with their

children, if any. Not only may the experiences of women before staying in women's shelters but also the psychology of women staying in women's shelters affect the type and manner of interaction of women. The relationship between women and the other women and staff of women's shelters may turn into women's solidarity, strengthen women, continue after leaving women's shelters but also may negatively affect these women. This study aims to understand how women staying in women's shelters experience and perceive the relationships with other women and staff in women's shelters and whether these relationships have an enhancer effect on women. In addition to this, the comments of staff of women's shelters on these relationships are also be analyzed.

In this study, phenomenology method is used. The in-depth interviews were made with forty-three women staying in women's shelters and fifty staff working in various positions in women's shelters in the study. The study revealed that some of the women staying in women's shelters get in contact with each other by sharing their experiences and such experience sharing makes women feel that they are not alone in terms of violence stories and they can lead each other to solve such violence problems. On the other hand, the staff of women's shelters think that the relationships between women are temporary, burst like a bubble and proceed from harmony to conflict not from conflict to harmony.

Key words: *Women's shelter, staff of women's shelter, relationships between women, relationships in women's shelters*

GİRİŞ

Kadına yönelik erkek şiddetiyle mücadele konusunda çok önemli bir yere sahip olan sığınmaevleri, kadınların varsa çocuklarıyla birlikte şiddetten uzakta güven içinde yaşayabilecekleri ve şiddet ortamına geri dönmek zorunda kalmamaları için gerekli olan çözümler üretilinceye kadar geçici olarak barındıkları yerler ve burada yaşayan kadınlara varsa beraberindeki çocuklara fiziksel, ruhsal, sosyal anlamda destekler sunarak onların "iyileşmesine" katkı sağlayan ve güçlenmesi için çalışmalar yapan bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Yani kadını iyileştiren, güçlendiren, kadının yeniden daha güçlü bir şekilde yaşamını planlayabilmesinin olanağını sunan ve bu anlamda da kadına destek olan birer yapılanma olmalıdır sığınmaevleri. Kendi bütünlüklerine sahip olduklarının bilincinde olma, kendi hayatları üzerinde hak talebinde bulunma (zaten doğuştan sahip oldukları bu hakkı kullanma) ve hayatlarını nasıl yaşayacaklarına dair karar verme hakkına sahip olması gereken kadınların tüm bu özerkliği pratiğe dökülebilmeleri öncelikle yaşadıkları travmayı atabilmelerine ve kendi ayakları üzerinde durabilmelerine bağlıdır. Bunun için de sığınmaevinin yeterli, hak temelli ve ihtiyaç odaklı çalışmalar yapması önem arz etmektedir. Ancak her sığınmaevi bu ideal görünümü verememektedir. Sığınmaevlerinin farklı uygulamalara sahip olduğu ve sığınmaevinde kalan kadınların da deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının çeşitlendiği; bu deneyimlerin farklı kadınlar tarafından farklı biçimler de yorumlandığı yapılan farklı çalışmalarda görülebilmektedir. Sığınmaevlerinde kalan kadınların bir kısmı sığınmaevini güvenli bir mekan, kadınların durup düşündükleri ve zaman kazandıkları bir yer, psikolojik desteğin yanı sıra cesaretlendikleri, öz

saygılarının geliştiği, diğer kadınlarla samimiyet kurdukları bir ortam olarak yorumlarken (Haj-Yahia ve Cohen, 2009; Glenn ve Goodman, 2015) sığınmaevinde kalan bazı kadınlar ise sığınmaevi kurallarının kendilerinde bir rahatsızlık yarattığını, bu rahatsızlığın da beraberinde güçsüzlük duygusunu getirdiğini ifade etmektedirler (Haj-Yahia ve Cohen, 2009; Lyon, Lane ve Menard, 2008).

Kadınların sığınmaevi hakkındaki yorumları, sığınmaevinde kalan diğer kadınlarla ve sığınmaevi çalışanlarıyla kurdukları ilişkiden sığınmaevinde sağlanan destek ve hizmetlere (sığınmaevindeki mesleki eğitimleri, istihdam çalışmaları, psikolojik, hukuki destek, çocuklara yönelik etkinlikler, vb.) kadar çok farklı etkenlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Sığınmaevinde kalan kadınlara yönelik verilen psikolojik, hukuki, ekonomik, vb. desteklerin yanı sıra kadınların hem birbirleriyle hem de sığınmaevi çalışanları ile olan iletişimleri ve etkileşimleri de kadınları güçlendiren ve onlara fırsatlar yaratan deneyimler ve ilişkiler olarak değerlendirilebilmektedir. Çünkü kişiler arası ilişki ve iletişim olmaksızın bireysel ve toplumsal varlığını sürdürmesi olanaksız olan insan, sosyal bir varlıktır. Bu nedenle de insanlar sosyal ilişkiler, etkileşimler, ortamlar, süreçler içerisinde yer alırlar. Field (2006)'ın kitabının ilk cümlesinde söylediği gibi "ilişkiler önemlidir". İnsanlar birbirleriyle ilişki kurarak ve bunun zaman içinde devam etmesini sağlayarak kendi başlarına başaramayacakları ya da sadece büyük zorluklarla başarabilecekleri şeyleri gerçekleştirebilmek için birlikte çalışabilirler. İnsanlar bir dizi iletişim ağıyla birbirlerine bağlanmaktadır ve ortak değerleri bu iletişim ağlarının diğer üyeleriyle paylaşma eğilimindedirler, bu iletişim ağları kaynak oluşturmaları nedeniyle bir nevi sermaye oluşumu gibi görülebilirler (Field, 2006: 1). Bu sermayenin sığınmaevinde yaşamakta olan kadın için önemi ve/veya işlevi, kadının sığınmaevinde kalan diğer kadın(lar)la tanışması ya da onları tanıyor ve/veya ismen biliyor olmasından dolayı değildir. Bunun önemi, sığınmaevinde kalan kadınların -şiddet ve sığınmaevinde kalıyor olma deneyimi temelinde- ortak sorunlarını paylaşmalarını, bu minvalde bir sosyal ağ kurmalarını ve ağın tarafları arasında birbirine destek olma sorumluluğunun gelişmesini, böylelikle bağımsız yaşama geçme, şiddet ortamına dönmeme, ekonomik, sosyal, psikolojik vb. açılardan güçlenme gibi tek başlarına başarmaları zor olabilen ya da yoğun mücadelelerle başarabilecekleri şeyleri birlikte gerçekleştirebilmelerini mümkün kılmasından gelmektedir.

İnsanlar yaşamlarını sürdürmek, öğrenmek ve hatta kendi öz-benliklerine dair ayrıştırıcı bir tasarım geliştirmek için dahi özneler arası etkileşime ihtiyaç duyarlar. İnsanî evrenimizin anlam ve bilgi haznesi, kendisini özneler arası etkileşim

vasıtasıyla görünür hale getirir ve nesiller boyunca aktarıma olanağı bulur. Öznelerarasılık olmadan insan iletişiminin, nesiller boyunca bir topluluk içindeki bilgi birikiminden ve karmaşık sosyal etkileşim kalıplarının ortaya çıkışından söz etmek zordur (Öztürk, 2018: 273). Sürekli olarak çevremizdeki farklı farklı kişilerle (anne-baba, anne-çocuk, baba-çocuk, müşteri-satıcı, öğretmen-öğrenci, çalışan-işveren, vb.) olan iletişimimizden bahsedebiliriz. Yani gün içerisinde iletişime girdiğimiz kişiler sayesinde kendimiz dışındaki diğer insan ve nesnelere etkileşim içindeyizdir ve bu etkileşim sonucunda da ilişki kurarız.

Max Weber'e göre toplumsal ilişki, taşıdığı anlama göre birbirleriyle karşı konumda bulunan ve bu konumlarıyla birbirlerine karşılıklı olarak yönelmiş değişik fiili tavırlar demektir. İlişkinin içeriği her türden olabilir: savaş, düşmanlık, soy sevgisi, arkadaşlık, dindarlık, pazar mübadelesi vb. (Özlem, 2002). Diğer yandan Weber'e göre sosyal ilişki geçici bir karakterde olabileceği gibi, anlamlı geçerliliği kabul edilen ve buna göre hep öyle olması beklenen bir durumun tekrarlanma şansı olarak belirlenecek sürekli bir süreç de olabilir. Örneğin iki kişi arasındaki dostluk geçici bir toplumsal ilişkiyken devlet sürekli bir toplumsal ilişkinin örneğidir. Weber'e göre uyum ve çatışma toplumsal ilişkinin niteliğini belirlemektedir. Uyum açısından bakıldığında toplumsal ilişki vaat ve uzlaşım temeline dayanmaktadır. Bir toplumsal ilişkinin taşıdığı anlam, karşılıklı olarak vaatlerde bulunmak suretiyle bir uzlaşımı ifade edebilir. Toplumsal ilişkiye katılanlar, geleceğe dönük olarak birbirlerine karşı vaatlerde bulunmuşlardır. Her katılan, eylem akılcı olduğu sürece, öncelikle (ve çeşitli güven duyma derecelerinde) olağan olarak, öbürünün de kendi eylemine, üzerinde uzlaşılan anlama göre yön vereceğini umar (Özlem, 2002).

Bu karşılıklı ilişkide her iki tarafın da somut bir durumda toplumsal ilişkiye aynı anlamı vermesi veya karşısındakinin tavrını içtenlikle benimsemesi gibi bir düşünceye kapılmak yanlış olur. Çünkü taraflardan biri kurmuş olduğu ilişkiyi dostluk, sadakat, aşk duygularıyla beslerken, buna karşılık ilişki kurduğu kimse aynı duygularla ona dönmeyebilir. Toplumsal ilişki halinde taraflar kendi davranışlarına farklı bir anlam yükler (Weber, 2007). Kişiler arası iletişimin oluşumunda ve sonunda bir toplumsal ilişkinin gelişmesinde toplumsal pozisyon, toplumsal kimlikler, toplumsal algılama ve kullanılan kodlar önemli unsurlardır. Ancak Tutar ve Yılmaz (2003: 64-65)'a göre kişiler arası iletişim; fiziksel uzaklık, statü farklılığı, cinsiyet farklılıkları, kültürel ve dil farklılıkları gibi nedenlerden dolayı engellenebileceği gibi iletişimin kişisel engeli olarak tasnifledikleri durumlar (insanların kişisel arzu ve istekleri, değer yargıları, kültür yapıları, bilgi düzeyleri, içinde buldukları duygusal

ortam, alışkanlıkları, zevkleri ve tutkularının birbirinden farklı olması) nedeniyle de kişiler arası iletişim sekteye uğrayabilir (Tutar ve Yılmaz, 2003: 68). Tüm bu engelleyici unsurların olmadığı bir ortamda olumlu kişiler arası iletişim sağlanabilmesi için iletişimin güven oluşumuna uygun bir biçimde gelişmesi gerekmektedir.

Sığınmaevinde kalan kadınlar da maruz bırakıldıkları şiddet nedeniyle zorunlu bir şekilde geçici olarak sığınmaevinde kalan diğer kadınlarla ve meslek elemanları başta olmak üzere tüm çalışanlarla çeşitli biçimlerde ve düzeylerde iletişim kurmak ve aralarında toplumsal ilişki geliştirmek durumunda kalmaktadırlar. Weber'e göre toplumsal ilişkiye giren kişiler birbirini karşılıklı olarak etkiler ve ilişkilerine öznel bir anlam verirler. İşte bu karşılıklı etkileme özelliğinden yola çıkarak sosyal ilişkilerin bireyleri psikolojik olarak rahatlatılabileceği gibi bireyleri güçlendirme, destekleme, cesaretlendirme gibi olumlu/pozitif etkilerinin de olabileceğini söyleyebiliriz.

Şiddet deneyimi nedeniyle¹ sığınmaevinde kalan kadınlara yönelik yapılan bazı çalışmalar, kadınların hem diğer kadınlarla hem de sığınmaevi çalışanları ile olan ilişkilerinin olumsuz yanlarına da vurgu yaptığını, girdikleri ilişkilerin onları hem psikolojik olarak rahatlatmadığını hem de ilişkinin güçlendirici yönüne değinmediklerini ortaya koymuştur. Uluslararası alanyazında sığınmaevinde kalan kadınların deneyimleri içinde kadınların diğer kadınlarla ve sığınmaevi çalışanları ile olan olumlu ve/veya olumsuz ilişkilerine odaklanılmışken (Haj-Yahia ve Cohen, 2009; Glenn ve Goodman, 2015; Baholo, Christofides, Wright, Sikweyiya, ve Shai, 2015) ulusal alanyazında daha çok sığınmaevlerinin durumu, kadınların şiddet deneyimleri üzerine odaklanılan çalışmalar yapılmış ancak kadınların sığınmaevi sürecindeki ilişkileri çalışma konusu daha az ele alınmıştır (Sallan Gül 2013; Maybek 2016; Görgün-Baran, Taşdemir-Afşar, Koca-Aritan ve Güney, 2015). Bu eksikliği gidermeyi amaçlayan bu çalışma, hem sığınmaevinde kalan kadınların kendi aralarındaki hem de sığınmaevi çalışanları ile olan ilişkileri üzerine odaklanmaktadır. Bir grup kadının kendi anlatıları üzerinden kadınların diğer kadınlarla ve sığınmaevi çalışanları ile olan ilişkilerini nasıl deneyimledikleri, nasıl anlamlandırdıkları, bu ilişki deneyimlerinin kadınları güçlendirici bir etkisinin olup olmadığı, bu anlamlandırmaların birbirinden farklı olup olmadığı ve sığınmaevi

¹ Türkiye'de sığınmaevinde sadece şiddete maruz bırakılan kadınlar kalmamaktadır. Yaşını doldurmadığı için güçsüzler yurduna ve/veya huzurevine kabul edilmeyen kadınlar, ailesi ile görüşmediği için, eşi hapiste olduğu için vb. nedenlerle "gidecek yeri olmayan" kadınlar da sığınmaevine kabul edilmektedir.

çalışanlarının gözünden kadınların birbirleri olan ilişkilerinin nasıl değerlendirildiği bu çalışmanın temel sorularıdır. Çalışmada “tek bir kadınlık deneyimi/durumu yoktur” şiarından yola çıkılarak yukarıda sıralanan farklı özneler arasındaki ilişkilerin ve deneyimlerin, güçlenme pratiklerinin olabileceği varsayılmıştır.

YÖNTEM

Çalışmada, feminist kuramda önemli bir yeri olan “deneyim” bilgi kaynağından yola çıkılmıştır. Kadınları anlayabilmek için kadınların kendi seslerine ve deneyim anlatılarına ihtiyaç vardır. Erkeklerin bilen “özne” olarak kabul edildiğini ve araştırmak istedikleri konuları kendi gereksinimleri çerçevesinde belirlediğinin altını çizen Dorothy Smith, nüfus açısından önemli bir orana sahip olan kadınların deneyimlerinden yararlanılmadığının, kadınların yaşantılarının yok sayıldığının ve/veya ötekileştirildiğinin altını çizmektedir. Ona göre diğer sosyal bilimler gibi sosyoloji de erkek merkezli bir bakış açısına sahiptir. Hem diğer sosyal bilimlerin hem de sosyoloji biliminin “kadınların deneyimleri”ni kullanması gerekmektedir. Smith’e göre kadın deneyimlerinin sesi yoktur (Smith, 1990: 2-3). Kadınların kendi deneyimlerini, yaşanmışlıklarını ve gerçekliklerini kendi seslerinden dinlemek önemlidir.

Bu çalışmada sığınmaevinde kalan kadınların ve sığınmaevi çalışanlarının gözünden sığınmaevindeki ilişkileri anlayabilmek için fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Feminist yaklaşımın ilkelerinden hareket edilerek “araştırmacının kendi birikimini, geçmişini ve deneyimini sorgulamasına izin veren nitel bir araştırma” (Glesne, 2014: 15) yürütülmüştür. Çalışmada sığınmaevinde kalan kadınların ve sığınmaevi çalışanlarının sığınmaevindeki ilişkileri kendi bakış açıları ve anlam dünyaları üzerinden nasıl inşa ettikleri ve yorumladıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Özneleri

Çalışma kapsamında gördükleri şiddet nedeniyle sığınmaevinde kalan kırk üç kadın ve elli sığınmaevi çalışanı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır². Katılımcı grubunu Ankara ilinde yerel yönetimlere bağlı dört farklı sığınmaevinde kalan kadınlar ile bu

² Bu çalışmada kullanılan veriler, Avrupa Birliği tarafından desteklenen Suskunluğun Çiğliği Projesi kapsamındaki farklı alt araştırma konularını içeren büyük bir araştırmanın sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma ekibinden Aylin Görgün Baran’a, Canan Koca Arıtan’a ve Dilara Merve Güney’e teşekkür ederim.

sığınmaevlerinde çeşitli pozisyonlardaki (güvenlik görevlisi, yardımcı personel, gözetmen, meslek elemanı, vd.) sığınmaevi çalışanları oluşturmuştur. Çalışanlar sığınmaevinde ve kadın danışma merkezinde farklı pozisyonlarda aktif bir biçimde çalışanlar arasından seçilmiştir.

Katılımcı grubundan sığınmaevinde kalan kadınlar amaçsal örnekleme tekniği ile en az iki haftadır sığınmaevinde kalanlar arasından seçilmiştir. Sığınmaevinde kalan kadınların diğer kadınlarla ve sığınmaevi çalışanları ile iletişim kurup bir sosyal ilişkinin oluşabilmesi için kadınların sığınmaevinde belli bir süre kalmış olmaları, sığınmaevindeki iletişim ve ilişkileri deneyimlemeleri gerekmektedir. Bu nedenle katılımcılar seçilirken sığınmaevinde kalış süresi önemli bir kriter olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kadınların ve sığınmaevi çalışanlarının anlatıları ve ifadeleri üzerinden şekillenen bu çalışma, farklı sosyal sınıf, farklı çevre gibi bir sürü farklılığı içinde barındıran kadın ve çalışanlarla yapılan derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır. Derinlemesine görüşmelerde yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır.

Çalışma izni alabilmek için sığınmaevlerinin bağlı bulunduğu yerel yönetimlerin ilgili birimlerine, ekinde araştırmacının kapsamı hakkında hazırlanmış bilgi notu ve yarı yapılandırılmış soruların bulunduğu bir dilekçe ile başvuru yapılmıştır. Yerel yönetimlerden ikisi -gizlilik kuralı nedeniyle- görüşmelerin sığınmaevi içerisinde gerçekleştirilemeyeceğini, ilgili birim tarafından belirlenecek zamanlarda ve gösterilen mekânda kadınlarla ve çalışanlarla derinlemesine görüşme yapılabileceğini belirtmiştir. Diğer iki yerel yönetim ise sığınmaevlerinin adresinin deşifre olduğunu ve yakın zamanda taşınacağını belirterek görüşmelerin sığınmaevlerinde yapılmasına izin vermiştir.

Her kadın ve çalışanla sadece bir kez görüşülmüştür. Hem kadınlarla hem de çalışanlarla bir kez görüşülmesinin çeşitli gerekçeleri vardır ki bunlar; bazı kadınların haftanın altı-yedi günü çalışıyor olması nedeniyle görüşmelere ayıracak zamanlarının olamaması, bazılarının çok küçük çocuklarının olması ve görüşme esnasında çocukların bakım sorumluluğunu üstlenecek başka birisinin olmamasıdır. Hem kadınlar hem de çalışanlar için geçerli olan en önemli sorun, sığınmaevlerinin gizlilik kuralı nedeniyle istediğimiz zamanlarda sığınmaevine gidemememiz/görüşme gerçekleştirememiz ve özellikle sığınmaevi çalışanlarının iş yoğunluğunun olmasıdır.

Kadınlarla ve çalışanlarla yapılan derinlemesine görüşmeler esnasında her iki grubun da yaşadıkları, diğer kadınlar ve çalışanlarla olan ilişkilerini nasıl anlamlandırdıkları, beklentileri, ilişki kurarken ve etkileşim içerisindeyken ne tür pratik sergiledikleri kadınların kendi sosyal bağlamları içinde anlaşılmasına çalışılmıştır. Diğer yandan sığınmaevinde çok farklı pozisyonlarda çalışan personelin kadınlarla nasıl ilişki kurduklarını ve kadınların kendi aralarındaki ilişkilene biçimlerini nasıl değerlendirdikleri de kavranmaya çalışılmıştır. Derinlemesine görüşmeler yapılırken katılımcıları nesneleştirmemeye ve araştırılan araştıran hiyerarşisi kurmamaya özen gösterilmiştir. Çünkü görüşme tek yönlü bir süreç değildir ve katılımcı özne belli sınırlılıklar içerisinde görüşmeyi yönlendirebilir ve soru sorabilir. Soru sorduğu takdirde katılımcının sorusunun cevaplanması gerekir (Oakley, 1981). Bu bilgi çerçevesinde görüşmeler yapılmıştır. Görüşme verilerinin araştırmacılar dışında başka kişi ve kurumlarla paylaşılmayacağı konusunda katılımcılar bilgilendirilmiştir. Her görüşme öncesinden katılımcının onayı alınmıştır. Görüşmeler ortalama bir buçuk saat ile iki saat arasında sürmüştür. Görüşmeler katılımcıların onayı alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Tek bir katılımcı ses kayıt cihazının kullanılmasına izin vermemiştir. Bu görüşme notları alınarak ve görüşme sonrasında gözlem notu tutularak kayıt edilmiştir. Görüşmelerde güvenli isim uygulamasına gidilmiş ve her katılımcıya takma isim verilerek görüşmeler deşifre edilmiştir.

Veri Analizi

Sığınmaevinde kalan ve çalışan kadınlardan toplanan veriler, içerik ve betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2006), nitel araştırma yönteminde kullanılan içerik analizinde temel amacın toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olduğunu belirtmektedirler. Bu nedenle toplanan veriler önce kavramsallaştırılmalı; sonra ortaya çıkan kavramlara göre düzenlenmeli ve bu düzene göre veriyi en iyi açıklayan temalar saptanmalıdır. Bu çerçevede önce içerik analizi ile temalar oluşturulmuş, oluşturulan temaları desteklemek için de betimsel analizden faydalanılarak araştırmacının katılımcılarına rumuzlar/farklı isimler verilerek araştırmacının konusuna yönelik ifade ve anlatıları üzerinde hiçbir oynama yapılmadan olduğu gibi verilmiştir. Araştırmacının güvenilirliğini arttırmak için yapılan analizler ve elde edilen bulgular iletişim, kadına yönelik şiddet ve sığınmaevleri alanında çalışan aynı zamanda nitel araştırma yöntemleri konusunda uzman ve bağımsız bir araştırmacıya gönderilerek analiz

hakkında geri bildirim istenmiştir. Sonrasında araştırmacı ile uzman arasında uzlaşma sağlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bulguları “kendine ait bir oda”, “farklı yaşanmışlıklar ve farklı ilişkiler”, “sığınmaevinde kalan kadınlar arasında ilişkiler”, “sığınmaevi çalışanları gözünden sığınmaevinde kalan kadınların ilişkileri”, “kadınların sığınmaevi çalışanları ile ilişkileri” temaları çerçevesinde analiz edilmiştir. Görüşülen kadınların sığınmaevinde kalan diğer kadınlarla ve sığınmaevi çalışanları ile olan ilişkilerini nasıl anlamlandırdıkları, bu ilişkinin dinamiklerinin neler olabileceği kadınların kendi anlatıları üzerinden ve araştırmacının gözlemleri çerçevesinde anlaşılmaya çalışılmıştır. Kadınlar arası ilişki farklılığının nasıl kurulduğu, nasıl pratik edildiği ve bu farklılığın güçlendiren, mağdur bırakan özgünlükleri, dayattığı zorluk ve hiyerarşik ilişkilerin ne olduğu kadınların anlatıları üzerinden ele alınmıştır. Bu ele alma çabasında Blumer, Mead, Simmel ve Bourdieu gibi düşünürlerin görüşlerinden yararlanılmış; temalarla ilgili kuramsal bilgilere ve ilgili başka araştırmaların verilerine de referans verilmiştir.

Katılımcı grubun özellikleri

Veri toplama esnasında sığınmaevinde kalan kadınların yaşları on dokuz yaş ile elli sekiz yaş arasında değişmekteydi. Katılımcıların altısı bekar, yedisi evli, on üçü boşanmış ve on yedisi ise boşanma sürecinde olan kişilerdi. Kadınların bir kısmı yakın partner ilişkisinde gördüğü şiddet nedeniyle sığınmaevindeyken bazıları da anne-baba gibi yakın akrabalık bağı olan kişilerden gördükleri şiddet nedeniyle sığınmaevine gelmiştir. Kadınların büyük bir kısmı geçici, yarı zamanlı işlerde çalışmış ya da halen yarı zamanlı ve nitelik gerektirmeyen temizlik işleri gibi işlerde çalışmaktadırlar. Evli/boşanmış/boşanmakta olan kadınların kocaları da temizlik, inşaat, güvenlik, tekstil, matbaa, halıcılık, camcılık, madencilik, pazarcılık vb. işlerde çalışmış/çalışan kişilerdir. Çalışmanın diğer katılımcısı olan sığınmaevlerinde farklı pozisyonlarda görev yapan elli çalışanın yaş aralığı ise on dokuz-elli beş, çalışma süresi ise bir ile sekiz yıl arasında değişmektedir. Eğitim düzeyleri ise çoğunlukla lise mezunu olmak kaydıyla ilkokul ve lisansüstü arasında değişmektedir.

İlişkilerin Yönünü Belirleyen Bir Koşul: Kendine Ait Bir Oda

Sığınmaevindeki kadınların diğer kadınlarla ve sığınmaevi çalışanları ile ilişkilerinin “iyi” olması kadınların sosyal ilişkilerinin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. İlişkinin iyi olmasında farklı etkenler rol oynayabilmektedir. Örneğin iki

evlilik geçmişi olan, üniversite mezunu, daha önce başka bir sığınmaevi deneyimi de olan Selen diğer kadınlarla iyi ilişkiler kurulmasının ön koşulu olarak sığınmaevinin fiziksel şartlarına ve kendine ait bir ortam/alan olmasını göstermektedir;

“.....’da³ durum çok farklıydı. Hani oradaki sıcaklık, samimiyet, (sıkıntı bile olsa ki yaşadık da onu da söyleyeyim ama oradaki sıcaklık) çok farklıydı. Biraz daha mı iletişimimiz iyiydi, biraz daha mı sıcaktı, biraz daha mı kendimizi evde hissediyorduk. Öyle bir şey... Bir de oradaki bir artışı da fiziksel koşulları daha farklıydı. Banyo tuvaleti odanın içindeydi. Bir mutfak gibi bir dolap falan vardı. Eski de olsa kendinize ait bir ortam var. Bu da sizi kendiniz fiziksel anlamda kendinize ait bir şey olması rahat hissettiriyor.”

Kendine ait bir alanın olması ile üç-dört kadının aynı odada kalması ve kendine ait bir alanın olmaması arasında ciddi farklılık vardır. Kendine ait bir alanı olan kadın kendi istediği zaman istediği kadın(lar)la istediği zaman aralığında iletişim kurabilmektedir. Aynı zamanda kendine ait bir alan olması, kadının evde hissetmesini ve rahatlamasını da sağlayan bir durum olarak da belirtilmektedir. Örneğin Selen bu durumu şöyle özetlemektedir;

“.....’da kaldığımda da’de kaldığımda da yine kendime ait bir alanım vardı.’de çok daha küçük bir alan ama bana ait bir alandı⁴. Orada yapılan fiziksel plan çok farklıydı. Fiziksel yapı ne kadar iç içe olursa kadınlar arasındaki çatışma o kadar yoğun oluyor. Bu kadınların en güzel ortam kendi adıma 1+1 içinde mutfak televizyonu olduğu, tuvalet ve banyonun içinde olduğu kadının kullanabildiği alan. Bu kadını birçok sıkıntıdan kurtarıyor. Ve kendini ev ortamında hissetmesini sağlıyor. Sanırım gerekli olan da bir yerde bu. Daha çabuk rehabilite olmanızı sağlıyor. Oranın en büyük avantajı buydu. Eski eşyalardı, çok eskiydi hatta ama biz bu konuda hiç memnuniyetsizlik çıktığını hatta sorun çıktığını bile hatırlamıyorum.”

Çalışmanın yapıldığı sığınmaevlerinin bazılarında kadınların kendilerine ait bir alanın olmamasının yanısıra genellikle (eğer çocuk varsa iki çocuk yoksa üç-dört

³ Katılımcı daha önce kaldığı bir sığınmaevinden bahsetmektedir.

⁴ Katılımcı daha önce farklı sığınmaevlerinde kalmıştır. Hem sığınmaevlerinin hem de katılımcının gizliliği ilkesi gereği, sığınmaevlerinin isimleri boş bırakılmıştır.

kişilik odalarda)- diğer kadınlarla birlikte yaşamak zorundadırlar. İki kişilik oda kadınlar açısından daha kabul edilebilir bir durumdur. Çünkü üçüncü ve/veya dördüncü kişinin eklendiği bir yaşam alanı içindeki ilişkiler de içerik ve nitelik olarak farklılaşabilmektedir. Bu farklılaşma Simmel'in grup süreçlerini ve onların yapısal düzeninin biçimlerini, sayısal ilişkiler açısından incelemesiyle daha anlaşılabilir hale gelmektedir. İkili grubun iki üyesi de yüksek düzeyde bireyselliğe sahip olabilir. Birey grubun seviyesini düşürmez. Bu durum üçlüde geçerli değildir. Üçlü, ilgili bireylerin ötesinde bir anlam kazanma imkânına sahiptir. Muhtemelen bir üçlü için ilgili bireylerden daha fazlası söz konusudur. O muhtemelen bağımsız bir grup yapısı geliştirebilir. Sonuç olarak, üyelerin bireyselliğine karşı daha fazla tehdit vardır. Bir üçlü, üyeleri üzerinde genel yıkıcı bir etkiye sahip olabilir. Gruba üçüncü birinin eklenmesiyle yeni toplumsal kurallar söz konusu olabilir. Sözgelimi, üçüncü taraf diğer iki kişi arasındaki tartışmaları kendi lehine kullanabilir veya diğer iki taraf arasında bir rekabet konusu olabilir (Ritzer, 1991: 6)⁵. Kadınlar arasındaki gruplaşmanın getirmiş olduğu çatışma ve rekabet hem sığınmaevinde kalan kadınlar hem de sığınmaevi çalışanları tarafından dile getirilen bir durumdur. Kişiler arası ilişkinin seyri ve niteliğinin kadınların ortak bir alanda ortak bir yaşam sürmesini kolaylaştırması için kadınlara ait bir alanın/mekanın olması önem arz etmektedir.

Farklı Yaşanmışlıklar ve Farklı Sosyal İlişkiler

Farklı sosyo-kültürel ve ekonomik yapıdan gelen kişilerin zorunluluk sebebiyle kaldıkları ortamda birbirleriyle çok etkin verimli iletişim kurmaları beklenmeyebilir. Thomas'a göre farklı yapılara sahip insanlar arasında ilk anda iletişimin kurulmayıp çatışma olması sonrasında da bu çatışmanın uzlaşmaya dönüşmesi olasıdır (Güngör, 2011a: 266). Ancak sığınmaevindeki kadınların aralarındaki ilişkilerinde Thomas'ın söylediği ilişkinin tersi yani uyum ile başlayıp daha sonra çatışmaya doğru bir gidiş söz konusu olabilmektedir. Sığınmaevindeki kadınlar çok kısa sürede arkadaş olup yine çok kısa sürede de birbirlerine düşman olabilmekte ve paylaştıkları tüm "sırları" başkalarına aktarabilmektedirler;

“Çok samimi yani aynı anda sanki dışarıda anlaşmış da gelmiş gibi olanları da gördüm. Biz mesela senelerdir arkadaşlarımız olanlara ancak borç para verirken kadınlar şu kadar para aldım ondan şunu aldım demeleri, kıyafetleri paylaşımları var (Esmer, Sığınmaevi Çalışanı).”

⁵ [http://www.umittatlican.com/uploadsF/1/George-Simmel--\(George-Ritzer-1991\).pdf](http://www.umittatlican.com/uploadsF/1/George-Simmel--(George-Ritzer-1991).pdf)

“Çok gel-gitli oluyor ilişkileri. Birden çok girift/samimi oluyorlar. Daha sonra bu ilişkide tüm özel bilgilerini veriyorlar. Sonra düşman oluyorlar (Hidayet, Sığınmaevi Çalışanı).”

Sığınmaevinde kalan kadınlar genellikle şiddet deneyimi temelinde ortaklaşmaktadırlar. Sığınmaevindeki kadınların birbiriyle kurdukları ilişkinin önce uyumlu başlaması, kadınların sığınmaevinde diğer kadınlarla arkadaşlık kurmak ve bu arkadaşlıklarını geliştirmek/devam ettirmek için birbirleriyle en mahremini/özelini paylaşmayı bir araç olarak kullanabilmeleriyle açıklanabilir. Çok kısa sürede yoğun paylaşmaya yönelik bu arkadaşlık kadınların ortak değerleri ve yaşam görüşlerini paylaşmadıklarını anladıklarında ya da üçüncü bir kadın/kişi ilişkiye dahil olduğunda çatışmaya dönebilmektedir.

Ayrıca iletişim kuran kişilerin Blumer’in söylediği gibi insanların yeni toplum yapısı içerisinde kaynaşmaları ve uzlaşımsal bir toplumsal yapı oluşturabilmeleri için öncelikle ırksal aidiyetlerini, etnik kimliklerini geride bırakmaları gerekmektedir. Bunun için insanların kendi ortamlarından alınıp yeni ortamlara getirilmesi önemlidir. Bu yeni ortamlarda insanların geleneksel kimlik ve aidiyetlerini başka kimlik ve aidiyetlerle değiştirmeleri sağlanır. Böylece de farklı etkileşim ortamı gerçekleştirilebilir (Güngör, 2011a: 267). Sığınmaevindeki kadınlar ise zorunlu olarak bir mekân değişikliği yaptıkları için bu değişim ters tepebilmektedir;

“Kadınlar belli bir sosyal ağ içinden çıkıp gelmişler. Çok fazla ilişkileri yok en fazla komşuluk ilişkileri. Buraya geldiklerinde de toplu yaşam alanında oldukça bocalamaktalar. Bundan dolayı çok çatışma yaşanıyor. Toplantılarda sürekli dile getiriyoruz, herkes mağdur herkes bir hikâyeden çıkıp geliyor buraya ve burada birbirlerinin alanını daha da zorlaştırıyorlar. Birlikte yaşamayı bilmiyorlar ve her şeyi kendi üzerlerine alıp kırabiliyorlar. Bu da tamamen toplu yaşamının getirdiği sıkıntılar.” (Nil, Sığınmaevi Çalışanı)

Mead’e göre ise, her bireyin toplumda üstlendiği farklı roller vardır ve roller içerisinde insanlar karşılaşır ve etkileşim içerisinde olurlar. Herbir rol ve kural toplumun ilerlemeye dönük bir evrimi olduğunu, toplumdaki her türlü rol ve kuralın da bu evrime uygun olarak biçimlendiğini belirtir Mead (Güngör, 2011a: 267). Sığınmaevinde yaşayan kadınların rolleri sığınmaevine gelmeden önceki rolleriyle, onlardan beklenenlerle farklılık göstermektedir. Sığınmaevinde kadınların rollerinde

farklılaşmalar ortaya çıkabilmektedir. Öncelikle sığınmaevi öncesi yaşamındaki rollerine benzer olarak sığınmaevinde ortak alanların temizliği, yemek dağıtımı, eğer varsa kadının çocuğunun bakımını gerçekleştirilmesi gibi rol ve sorumlulukları devam etmektedir. Ancak sığınmaevinde kadınlardan bir eşin ya da ebeveynin beklediği rolleri yerine getirmeleri beklenmemektedir. Sığınmaevinde zorunlu olarak bulunan ve daha önce işgücü piyasasında yer almayan kadının bağımsız yaşama geçebilmesi, şiddet ortamına geri dönmesi için çalışma yaşamına girmesi beklenebilmektedir. Ya da girdiği işte devamlı olması, kendi ekonomik bağımsızlığını kazanması ve bunu devam ettirmesi gibi beklentiler oluşabilmektedir. Bu aslında kadınların sığınmaevine gelmeden önceki yaşantılarında çok da deneyimlemedikleri bir durumdur. Bu nedenle yeni ortama ayak uydurmaları zaman alabilmektedir. Bu uyum süreci de zaten travmatik bir süreç geçiren kadın için zorlayıcı olabilmekte ve bu da kadının ilişkilerine de olumsuz yansıtılabilmektedir;

“(...) herkes farklı kültürden gelmiş, kimse kimseye uymak zorunda değil ama burada uymaya çalışıyorlar. O da oluyor. Bazen de uymuyorlar. (...) dediğim gibi işte kültür farklılığı, herkes farklı yerden gelmiş. Senin evet diyeceğin bir şeye karşı taraf evet demeyebiliyor. Ya da sen idare edebilirsin ama o idare edemez. Her şeyi biz gözlemliyoruz zaten ona göre kadınlarımızı yönlendiriyoruz.” (Esin, Sığınmaevi Çalışanı)

Toplumsal hayatın “nasıl oluyor da bu kadar düzenli ve öngörülebilir olduğu” (Wacquant, 2003: 27) sorusunu soran Bourdieu, eyleyicilerin eylemine örüntüsünü kazandıran *habitus* kavramı ile bu sorunun cevabını vermeye çalışmaktadır. Bourdieu’nun *habitus* olarak kavramsallaştırdığı şey, dış yapıların eyleyiciler tarafından içselleştirilmesi yoluyla eyleyicilerin içinde işleyen yapılandırıcı bir mekanizmadır. Bu mekanizma ne tam olarak bireyseldir ne de salt dış yapıların dayatması ile oluşmuştur. Sığınmaevindeki kadınlar da sığınmaevindeki diğer kadınlarla ilişki kurarken bize *neyi yapmamız gerektiğini* ve *neye karşı çıkamayacağımızı* da imleyen *habitusları* çerçevesinde hareket etmektedirler. Örneğin kadınların birçoğu diğer kadının davranışlarını bir süzgeçten geçirmekte ve eğer diğer kadın onun *habitusuna* uygun bir şekilde davranmıyorsa o kadın ile iletişim kurmamaktadır. Örneğin Tenzil kendi yaşantısına “ters” olduğunu düşündüğü başka bir kadınla iletişim kurmamaya çalışıyor;

(...) ben’e⁶ gittiğimde Allah’ım böyle insan mı olur diyordum. Çok yadırgadım bu nasıl bir insan falan böyle. Senin derdin var eşinden boşanmışsın falan. Ama geldiği her yerde sevgili ediniyor. Bunu rahat rahat anlatıyor bi de. Bana ters bunlar. Böyle bir insanla arkadaş olamam. Derdimi paylaşamam.

Bourdieu’ya göre bireylerin ve grupların beklentileri ve pratikleri onların habituslarını inşa eden koşullara uygun olma eğilimindedir. Eğer kadın birlikte yaşadığı kadınların iletişim biçiminden, yaşantısından ve/veya davranışlarından rahatsız ise ya hiç iletişim kurmuyor, ya iletişimini en aza indiriyor ya da başka kadınlarla yeni iletişim/ilişki biçimleri kurmaya çalışmaktadır. Ancak bu zorunlu bir ilişki değildir. İletişimi sürekli kılabilmek için tüm kadınların bazı ödünler vermesi ve bazı çıkarlar elde etmesi gerekmektedir. Bu çıkarlar dert paylaşımı, güçlenme, yol/rehber olma gibi olabileceği gibi farklı şekillerde de gerçekleşebilmektedir.

Sığınmaevinde kalan kadınların kendi aralarındaki ve personelle olan ilişkileri çok çeşitli düzeylerde zorunlu ya da gönüllü ilişkiler olabilmektedir. Personelle kurulan ilişkinin biçimi genellikle zorunlu ilişki olmaktadır kadınların kendi aralarında kurdukları ilişki gönüllü veya zorunlu olabilir. Örneğin aynı odada kalan kadınlardan birisinin gece odanın ışığını açmak için diğerinden aldığı izin zorunlu bir iletişim iken kadınların beraber eğlenmeleri, birlikte televizyon izlemeleri ya da sohbet etmeleri, deneyimlerini paylaşmaları gönüllü ilişkiye örnektir. Ancak kadınların yaşadıkları şiddet deneyimlerini paylaşabilmek için daha çok gönüllü ilişkiler içerisinde olduğu görülmektedir. Her bir kadının farklı sosyal çevreden gelmesi de ilişkinin/iletişimin yönünü, nasıl gelişeceğini etkileyebilmektedir. Mesela,

“İlk gün kaldığım bayan biraz tepkili davrandı gece ben hanımla⁷ konuşmaktan geldim, onlar da uyumuş oğlumla ikisi. Gece gelince ışığı açtım, dolabı falan açtım, geceliğimi giyecektim, daha yatmadın mı ses mi yapıyorsun diye bana bağırdı. Uykulu uykulu söylüyor. Sabah anlattım hatırlamıyor, kusura bakma dedi özür diledi. Ben de sıkıntılıym filan dedi.”
(Buse)

⁶ Katılımcı, sığınmaevine yerleşmeden önce kaldığı ilk kabul merkezinin ismini vermektedir. Gizlilik ilkesi gereği merkezin ismi boş bırakılmıştır.

⁷ Sığınmaevi çalışanın kimliğini deşifre etmemek için isim kısmı boş bırakılmıştır.

Yapılan çalışmalar (Taşdemir-Afşar, 2018; Sallan-Gül, 2013) sığınmaevinde kalan kadınlara yönelik ruhsal destek hizmetinin çok da fazla olmadığını, sığınmaevlerinde sürekli çalışan bir psikolog olmadığını bu nedenle kadınların ve beraberindeki çocukların yaşadıkları şiddet travmasını üzerlerinden atamadığını göstermektedir. Psikolog, sosyal rehabilitasyon gibi hizmetlere ulaşamayan kadınlar bu ihtiyaçlarını kendi aralarında ve meslek elemanları dışında sığınmaevinde çalışan diğer personellerle kurdukları ilişki çerçevesinde gidermeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle deneyim paylaşımı kadınların psikolojik olarak rahatlayabilmesi için de çok önemli bir araç olabilmektedir. *“Abla kardeş iyi kötü destek oluyor birbirine, derdini anlatıyorsun, bi hava alıyorsun, en güvendiğin en yakın kan bağı olan kardeşin. O yüzden daha bi emin oluyorsun. Yeni tanıdığın insanlarla o kadar haşır neşir olamıyorsun”* diye ifade bulunan Belinay, sığınmaevindeki psikolog desteğinin ve diğer çalışmaların eksikliği nedeniyle paylaşımda bulunduğu altını çizmektedir;

“Anlatmazsak patlarız, o senin psikoloğunmuş gibi seni dinliyor, iyi oluyor. Psikoloğu yok, atölyesi var ama faaliyet yok. Seni yönlendiren yok. Sana karşı mesela nasıl kafanı dağıtabilirsin, dikiş gibi bir şeyler olsa mesela öneriler sunsalar. Benim çocuğum var katılamasam da buraya geldin kendi başınasın, yalnız yatıp kalk diyorlar. Uzmanın çağırıyor, konuşuyorsun ama onun dışında gün boyu boştasın.”

Aynı şekilde bu eksikliğin farkında olan sığınmaevi çalışanı Sevim de *“Birden bir sıcaklık yakınlık kurmak rahatlamak istiyor. Derdini anlatmak istiyor özellikle arkadaşlarına”* diyor. Travma yaşamış bir kadının bir başka kadınla iletişim kurması çok normal bir davranıştır. Ancak burada sorunlu olan durum, sığınmaevlerindeki destek yetersizliği nedeniyle kadınların diğer kadınlarla etkileşime girmesi ve/veya deneyim paylaşımı yapmasıdır.

Bir Güçlenme/Dayanışma Pratiği Olarak Kadınlar Arası İlişkiler

Sığınmaevinde kalan kadınların gündelik yaşamını, temel ihtiyaçlarının karşılanması ve varsa iş yaşantılarını devam ettirmeleri ile serbest zamanlarında diğer kadınlarla ve sığınmaevi çalışanlarıyla yaşadıkları gündelik sosyal ilişkiler oluşturmaktadır. Kadınların gündelik yaşam içerisinde kurdukları sosyal ilişkilerin tümü kadınları rahatlatan, güçlendiren ilişkiler de olabilmektedir. İki çocuk annesi yirmi yedi yaşındaki Asude'nin belirttiği gibi;

“Kadınlarla oturup sohbet ediyoruz, gülerek eğlenerek. Kendi evimde tatmadığım huzuru görüyorum burada. Annemden, babamdan, eşimden görmedim sevgi, destek. Burada çok iyiyiz.”

Bu noktada güçlenme kavramının önemi ortaya çıkmaktadır. Güçlenme kavramının arkasında yatan temel kavram, özerklidir. İngilizcede "autonomy" olarak ifade edilen özerklik kavramı, Yunancada "kendi kendine" anlamına gelen "autos" ile "kural" ya da "yönetim" anlamına gelen "nomos" sözcüklerinin bir araya getirilmesinden türetilmiştir. Kısaca, özerklik, bireyin herhangi bir baskı altında kalmadan kendi yaşam kurallarını oluşturması, kendi kendini yönetebilmesi olarak ifade edilebilir (Karaçay, Zülfikar ve Aydın 2014: 17). Bireysel özerklik, aynı zamanda sosyal olarak yapılandırılan bir olgudur. Clement (1996)'in de ifade ettiği gibi; “gerçekte, özerk olmayı öğreniriz ve bu yeterliliği diğerlerinden izole edilerek değil, diğerleriyle ilişkilerle öğreniriz (Karaçay vd., 2014: 17).

McMillian'a göre güçlenme olaylar ve sonuçlar üzerine etki kazanmayı ifade ederken Oxaal ve Baden için güçlenme, sadece belirli faaliyetler ve sonucunda elde edilen çıktılar olarak tanımlanmayabilir; çünkü güçlenme kadınların özgürce analiz yapabilmeleri, kendi ilgi ve ihtiyaçlarını geliştirmeyi içeren bir süreçtir (Karaçay vd., 2014: 18). Bu ihtiyaç ve istekler, başka sosyal aktörler tarafından empoze edilmeden, kadınların kendilerine önceden tanımlanmadan, kendilerinin farkına vardıkları ihtiyaç ve isteklerdir, güçlenme de bu ihtiyaç ve ilgileri geliştirme sürecidir. Mason ve Smith'e göre güçlenme, karşılıklı iletişim içerisinde oldukları kişilerle çatıştıklarında dahi bireylere kendi kaderlerini kontrol etme yapabilirlğini genişletme/geliştirme olarak ifade edilir (Karaçay vd., 2014: 18). Freire ise güçlenmeyi, “sosyal, siyasi ve ekonomik çelişkileri kavramak ve gerçekliğin insanları ezen koşullara karşı harekete geçmek için gereken öğrenme süreci” olarak kavramsallaştırır (Hattatoğlu, 2003: 93). Bu tanımların hepsinde de dört temel çıkış noktasından/başlıktan hareket edildiği ifade edilebilir: Kişisel kararlar üzerine kontrol; özerklik ve hanehalkı kararlarına katılım; kişisel düzeyde değişiklik yaratabilme yapabilirlği ve son olarak kolektif düzeyde değişiklik yaratabilme yapabilirlği (Karaçay vd., 2014: 18). Hepsindeki temel öge ise “eylemsel” bir yönün olmasıdır.

Güçlenme sadece eşit ilişkiler içerisinde olan bireyler için geçerli olan bir durum değildir. Görünüşte eşitsiz, belki hiyerarşik ve bir ezme-ezilme ilişkisi içerisinde olan iki kadından ezilen konumunda olan taraf da bu ilişki içerisinde güçlenebilir. Örneğin, Kalaycıoğlu ve Tılıç (2001: 104-105) çalışmasında, gündelikçi olarak çalışan

kadınların işe gittikleri kadınlarla karşılaşmalarının, girdikleri iletişim ve etkileşimin gündelikçi kadınların kendilerini ve hayatlarını yeniden anlamlandırmada etkin bir rol oynadığı, işveren konumundaki kadınların yanlarında çalıştırdıkları kadınların güçlenmelerine katkı sağladığı bilgisini elde etmişlerdir. Bu çalışmada bir “işveren ve işçi” “ezen ve ezilen” ilişkisi olmasa dahi sığınmaevinde kalan kadınların ve karşılaştıkları sığınmaevi çalışanlarının birbirlerinin hayatlarına dokunma ve hayatlarında pozitif yönde değişim yaratma olasılığı çok yüksektir. Bu nedenle de sığınmaevleri sadece kadınları şiddetten koruyan yerler değil yaşanan süreçler ve girilen ilişkiler nedeniyle kadınların kolektif bilincinin artmasına katkı sağlayan ve bu anlamda kadınları güçlendiren mekânlar da olabilmektedir. Yani kadının partnerinden ya da ilişkide olduğu en yakın kişilerden şiddet görmesi görünüşte olumsuz bir durum iken kadının yaşadığı bu olumsuzluğun dönüştürülebilir bir durum olduğunun farkına varması ve olumsuzluğu olumluya dönüştürmesi ayrıca kendisinin bir özne olarak farkına varması da güçlenmesinin göstergelerinden birisi olabilmektedir. Ayrıca sığınmaevlerinde kadınlar diğer kadınlarla ilişki kurdukça, kendilerine yönelik şiddet sorununun evlilikteki kişisel başarısızlıklarıyla ya da yakın partnerlerinin kendine özgü davranışlarıyla ilgili olmadığını da keşfedebilmektedirler.

Bir Güçlenme Pratiği Olarak Deneyim Paylaşıl(ma)ması

Sığınmaevinde kalan kadınlar için hem kendine ait bir odanın/alanın olması hem de diğer kadınlarla deneyim paylaşımı da bir güçlenme biçimi olarak da kendini gösterebilmektedir. II. dalga kadın hareketinin ve feminizminin “kişisel olan politiktir” söyleminin yanısıra “kız kardeşlik” vurgusuyla kadınların herhangi bir hiyerarşik yapılanma ve/veya önderlik/liderlik olmadan küçük, yerel kadın grupları oluşturarak deneyim ve pratiklerini paylaşmaları amaçlanmıştır. Bu deneyim paylaşım grupları tamamen kadınların katılımı ile yürütülmüş; hem bu gruplar hem de bilinç yükseltme grupları erkeklere açık bir şekilde gerçekleştirilmemiştir. Çünkü ataerkil sistem içerisinde erkekler ve erkeklik ideolojisi tarafından ezilen, baskı altına alınan ve bir zaman sonra bu ezilmeyi içselleştiren kadınlar, sadece kendi cinsinden olanların bulunduğu bir ortamda bile kendisini rahat hissetmeyip deneyimlerini paylaşamayabilirler ki bunun örneğini bu çalışma içerisinde de görebilmekteyiz. Örneğin kız kardeşi de farklı bir sığınmaevinde kalan 30 yaşındaki Tutku, “*Ben sırrımı kimseye anlatamıyorum hep içimdedir. Neler çektim aileme bile söylemedim*” diyor. Çünkü insanlar birbirleri hakkında ne kadar çok şey bilirlerse, dolayısıyla birbirleriyle ne kadar çok iletişim içerisinde olurlarsa o kadar çok birbirlerini tanıma

ve birbirlerine karşı da dirençli olma becerisini kazanırlar (Güngör, 2011a: 266). Sığınmaevinde kalan kadınlar için deneyim paylaşımı sonucunda elde edilen birbirini tanıma, kadınların birbirlerinin hikâyelerinden güç alarak bundan sonraki yaşamlarına yön vermelerini sağlayabilen bir paylaşım da olabilmektedir. Sığınmaevi öncesi bir cezaevi deneyimi olan Helin'in;

“Yaşadıkça rahatladım, konuştukça güçlendiğimi hissettim, arkadaşaya ihtiyacım olduğunu fark ettim”

Ya da yakın partner şiddeti yaşayan ve sığınmaevindeki kadınların geleceğe dair planlarını görünce umutlanan yirmi dokuz yaşındaki Macide'nin *“Kadın olarak da ayağımızın üstünde durabileceğimizi gördüm”* şeklindeki ifadesi deneyim paylaşımının önemini anlatmaktadır. Diğer yandan kadınlar farklı şiddet deneyimleri olsa bile gördükleri şiddet nedeniyle sığınmaevine gelmiş diğer kadınlarla deneyim paylaşımı sayesinde yalnız olmadıklarını hissetmektedirler. Deneyim paylaşımı kadınların kurdukları iletişimin ve etkileşimin başlatıcısıdır. Ayrıca iletişim kurma pratikleri kadınların ortak ezilme deneyimleri üstünden ilerlemektedir. Örneğin Buse diğer kadınlardan şiddet hikâyelerini dinlediğinde, *“Aklıma hemen şükretmek geliyor. Benden beterleri varmış diyorum. Kimisi çok dayak yemiş her yeri mor. O zaman bile dönüp kocamla konuşsaydım diyorum.”* diyor.

Kadınların deneyim paylaşımları farklı hikâyelere tanıklık etmelerine ve bu hikâyeleri kendilerinininkiyle karşılaştırmalarına da neden olabilmektedir. Kıyaslama üzerinden kendi deneyimlerinin daha başa çıkılabilir durumlar olduğunun farkına varan ve bunu;

“Bazen dinlediğimde senin yaşadığın hiçbir şey değil, tarlada çalışmışlar, koca, kayınpeder, kaynana dayağı görmüşler. Onlar benden daha ağır yaşamışlar, şehir hayatı görmemişler. İlk defa telefonla tanışanlar, mp3 ile karşılaşan kadınlar gördüm. Onlara çok üzüldüm.”

şeklinde ifade eden yirmi dört yaşındaki Esin gibi kadınlar olduğu kadar daha “ağır” şiddeti deneyimlemiş Gülperi gibi kadınlar için ise bu kıyaslama, kendisinden daha “hafif” şiddet hikâyesi olan kadın hakkında bir önyargı ve etiketleme geliştirmesine neden olabilmektedir;

“Bazen hayatlarımızı anlattıklarımız oluyor. Kimisi çok acı çekmiş oluyor. Karşındaki onu anlamıyor o zaman sorun oluyor. Kimsenin kimseye bir şey anlatmaması daha iyi, kıyaslama oluyor çünkü. Mesela kadın diyor ki

kadın benim kocam bana çok bağıırıyordu, bende çıktım geldim, bağıırıyorsa bağıırıyor kulağını tıkayıp çocuklarının başında kalsaydın diyesi geliyor insansın. Ben ne dayaklar yedim de bırakıp gelemedim, sen neden mücadeleye etmedin demek istiyor insan. Başka insanların hayatları hakkında mantık yürütmek yanlış oluyor.” (Gülperi)

Kadınların görmüş olduğu şiddeti karşılaştırmaları ve şiddetin derecesine göre eşlerine geri dönme niyetlerinin oluştuğu da görülmektedir. Aynı zamanda deneyim paylaşımı gördüğü şiddetle, şiddet ortamından ayrılıp sığınmaevine gelme süreci ile başa çıkma stratejilerinden birisi olarak da yorumlanabilir. Henüz yirmi üç yaşında olmasına rağmen iki evlilik deneyimi olan Asya için sığınmaevinde Özlem ablasıyla kurduğu ilişki onun için bir başa çıkma stratejisidir;

“İlk kabule geldiğimde çok ağladım. Kendimi kimsesiz hissettim. Çok ağladım. Buraya geldiğimde de çok üzüldüm. Ama şimdi eskisi kadar üzülüyorum. Özlem abla bana çok destek oldu. Arkadaşlığımız çok iyi onunla, her şeyi paylaşıyoruz (...). O buraya gelince çok sevindik. ‘Kız kardeşimi bulmuş gibi oldum’ dedi bana”

Ya da yirmi yaşındaki Yıldız’ın ilk kabuldeki bir kadınla yaptığı deneyim paylaşımı üzerinden sığınmaevindeki başka bir kadına nasıl destek olduğunun da göstergesidir;

“En çok şiddet gören arkadaş’tan⁸ geldi. Kimse onunla ilgilenmedi ilk kabulde. Ben ilgilendim. Benim tanıdığım abla çıkınca şok olmuştum. Aynı şoku bu kadın da yaşıyordu. Arkadaşın banyosunu bile ben yaptırdım. O yemek yiyemezken senin boğazından nasıl geçecek diye düşündüm hep. Zorla da olsa yedirdim ben ona.”

Krane ve Davies (2002: 170) tarafından yapılan çalışmada, sığınmaevindeki kadınların diğer kadınlarla ilişkilendiğinde kendisine yönelik şiddetten sorumlu olmadığına, şiddet hikâyesine diğer kadınlarla paylaşabileceğine inanmaya başladığını belirtmiştir. Ancak kadınların diğer kadınlarla deneyim paylaşmaları birbirleri üzerinde baskı kurulabilmesine de yol açabilir. Güngör (2011a: 266)’ün belirttiği gibi yüz yüze iletişim ortamında insanlar birbirleri üzerine çeşitli baskılar uygularlar, birbirlerini denetler ve gözetlerler. Diğer yandan diğer insanlarla iletişime

⁸ Gizlilik kuralı nedeniyle semt ismi araştırmacı tarafından silinmiştir.

geçtiğimiz çok çeşitli durumlarda, örneğin birisiyle uyurken, kredi kartı kullanırken, evlenirken, uçağa binerken, birinin çocuğuna yemek alırken, bir suçu bildirip bildirmemeyi düşünürken nasıl oy vereceğimize karar verirken, çevreyi korumanın (ya da korumamanın) çeşitli yollarından birini seçerken güvenin önemi ortaya çıkar (Field, 2006: 89). Kadınlar kısa süre önce tanıştıkları diğer kadınlarla çok az bir zaman aralığı içerisinde “güven” ilişkisi kurup deneyim paylaşımı yoluna gidebilmektedirler. Ancak çalışmalar, yüksek güvene dayalı iletişim ağlarının düşük güvene dayalı olanlara göre daha kolay ve pürüzsüz işlediğini, davranışın temelinde güven eksik olduğu zaman iki insanın işbirliği yapması zor olduğunu göstermektedir (Field, 2006: 89).

Sığınmaevindeki kadınların birbirleri üzerinde kurabilecekleri baskının varlığı ve güven ilişkisinin çok kısa sürede kurulmasının getirebileceği olumsuzluklar nedeniyle sığınmaevinde çalışan meslek elemanları/danışmanlar tarafından da kadınlara deneyim paylaşımında bulunmamaları yönünde önerilerde bulunmaktadır. Bunun nedeni, kadınlar arasındaki ilişkiler iyi olduğunda yapılan paylaşımların ilişki bozulduğunda kadına karşı bir “baskı” ve “tehdit” unsuru olarak kullanılmasıdır. Bu nedenle, meslek elemanları olabildiğince kendileri dışındaki personelle ve diğer kadınlarla bu tarz paylaşımların olmamasının altını çizmektedirler;

“Diğer kadınlarla kendi sorunlarını konuşmalarını tasvip etmiyoruz uzman gözüyle bakmadıkları için. Karşıdaki kadın kıramıyor dinliyor kendi sıkıntısı zaten kendine yeter bir de günlük duydukları bilgilerle birbirlerini yönlendirme oluyor. Aklınıza ne gelirse ne paylaşmak isterseniz profesyonel olarak biz yönlendirmeye çalışalım. İlla bir yere yönlendirmek için değil rahatlamak için de konuşun diyoruz. İçinizi boşaltacaksanız bize boşaltın. O an karşısındaki kadınla rahatlamış olduklarını zannetseler de sonradan araları bozuluyor sorun yaşıyorlar, özel hayatlarını öğrendiklerini birbirlerine karşı kullanıyorlar. Oda arkadaşı olunuyor ev hayatı yaşanıyor ilişkiler de bozulabiliyor. Probleme dönüşüyor sonra bu.” (Damla, Meslek Elemanı)

Bazı kadınlar meslek elemanlarının bu uyarılarını dikkate alarak deneyim paylaşımı yapmamaktadırlar. Henüz yirmi sekiz yaşında, iki evlilik geçmişi ve bu evliliklerden iki çocuğu olan İlknur’un “Çok fazla özelimize girmiyoruz. Birbirimizin özelini bilmemiz yasak. Ama yardımlaşma oluyor” şeklindeki ifadesi de bunun bir göstergesidir. Kadınlar arasındaki deneyim paylaşımı, birbirlerine tüm yaşantılarını

anlatma şeklinde olmayabilmektedir. Şiddet deneyimlerini dillendirmeseler bile aralarındaki kısa bir iletişim birbirlerini anlamak için yeterli olabilmektedir;

“Bana benzer bir bayan var burada. Ona söyledik anlatmaması gerektiğini ama anlatmak istedi. Bende anlatmadım ama bende senin gibiyim dedim. O da gelip bana sarıldı” (İlknur).

Sığınmaevinde kalan kadınların bazıları kendilerini evlerde olduğundan daha fazla özgür ve rahat hissettiklerinin, şiddet eyleminin olmamasının hayatlarında önemli bir değişim yarattığını ifade ederken birbirleriyle çok çabuk ortak nokta bulduklarını bu ortaklığın da onları rahatlattığını ifade etmektedirler;

“Bizde üç aydır kalmakta olan konuklar⁹ var, bugün yeni konuk alıyoruz, aynı gün 2 yeni konuk aldığımız onlar birbirlerini kardeş gibi görüp sığılıyor. Ana binaya beraber gelmişler, yakınlık oluyor. Eski konuklar da şöyle bir hava oluşturmaya çalışıyor, eskimiz, biliyoruz. Ancak biz idare olarak buna müsaade etmiyoruz. Oda arkadaşları arasında bir adım daha yakınlık oluyor, yattıktan sonra konuşuyorlar. Ya da iki bayan var ikisinin de sıkıntısı çocuklarından ayrı olmaksa ortak bir nokta yakalıyorlar. Aynı memleketten olmak vs gibi yakın olmak için neden oluyor (Damla, Sığınmaevi Çalışanı).”

“Birbirlerini daha iyi anladıklarını düşünüyorum ben. Demin söylediğim gibi yöneticinin bekar olması onları anlaması zor olabilir ama onlar şiddetten geldikleri için ortak yönleri çok fazla hani eşlerini çok anlatabiliyorlar. Anlatacak şeyleri çok olduğu için çabuk kaynaşabiliyorlar (Esmer, Sığınmaevi Çalışanı).”

İnsan yaşamını gözden geçirdiğimizde, kişiler arası ilişkilerin hem sıkıntılı anlarda hem de mutluluklarda çok büyük yer kapladığını görüyoruz. Sevgi, aşk, öfke, zafer duygusu, kayıp acısı, utanma, intikam duygusu gibi duygular diğer kişilerle olan ilişkilerimiz sonucunda uyanan duygulardır (Karadoğan-Doruk, 2009: 128). Şiddet gören kadınlar da şiddeti uygulayan kişi ile girmiş olduğu ilişki sonucunda utanma, korku, öfke, karşılık verememenin yaratmış olduğu kaygı gibi duygular ya da stres

⁹ “Konuk”tan kasıt, “sığınmaevinde kalan kadınlardır”.

içerisinde olabilmekte ve bu duygusu/durumu başka kişilerle kuracağı ilişkilerin yönü konusunda da belirleyici olabilmektedir;

“Kendi aralarında çok büyük sıkıntı olmasa da diğer kadının ufacık bir şeyinden rahatsız olmuş onu takıyor kafaya, büyütüyor obsesif hale gelebiliyor. Başka hiçbir şey konuşmayabiliyor (Nuran, Sığınmaevi Çalışanı).”

Tafoya (1976), kişiler arasındaki iletişimin psikolojik engeller, izolasyon, umutsuzluk, gizem, paranoya, ruhsal rahatsızlıklar gibi etkenler tarafından da engellenebileceğinin altını çizmektedir. Çeşitli şiddet yaşantıları nedeniyle travma yaşamış kadının psikolojik sıkıntılarının olması ve sürekli olarak bu şiddet yaşantısından bahsediyor olması o kadın/kadınlar özelinde çok normal bir durumdur. Bunu obsesyon haline getiren kadın için bu durum iletişimi ve sonrasındaki ilişkiyi de olumsuz etkileyebilen bir hal alabilmektedir.

Sığınmaevi Çalışanlarının Gözünden Kadınlar Arası İlişki

Sığınmaevi personeli kadınlar arasındaki ilişkileri yemekhanede, ortak kullanım alanlarında (örn. televizyon salonunda), odalarda veya çeşitli etkinliklerde gözlemlenebilir fırsatları bulabilmektedirler. Bu nedenle çalışanların gözünden sığınmaevinde kalan kadınların ilişkilerinin nasıl olduğunu anlayabilmek önem arz etmektedir. Sığınmaevi çalışanlarının gözünden kadınların birbirleriyle olan ilişkileri ‘sabun köpüğü/kaygan zemin’, ‘şiddetin yansıması’, ‘şiddet aktarımı’, ‘psikolojilerinin iyi olmaması’ gibi durumlara bağlanmaktadır. Örneğin, aşağıdaki ifade kadınların ne kadar kaygan zemin üzerinden bir ilişkilene yaşadıklarını göstermektedir;

“Hem kavga oluyor, hem anlaşmalar oluyor. Kafa yapılarına göre anlaşmış insanları buluyorlar. Bazen biz yemek yerlerken ayakta duruyoruz, en ufak bir şeyden gerginlik, tartışma çıkabiliyor. Dertlerini anlatıyorlar birbirlerine ama en ufak bir şey de hemen söylüyorlar (Şule, Sığınmaevi Çalışanı).”

Çocuk yaşta şiddete tanıklık etme ve/veya şiddetin nesnesi olma durumunun sığınmaevi sürecinde de kadınların yaşamlarında/diğer kadınlarla kurdukları ilişkilerde önemli bir yer kapladığını düşünen Mürüvvet’in aşağıdaki sözleri durumu özetlemektedir;

“Çoğunluğu küçük yaştan itibaren şiddete tanık olunca o şiddeti farkına varmadan yaşamına geçiyor ister istemez. Çaresizlik de itekleyebiliyor. Hani birbirini yanlış anlama, psikolojisi de iyi olmayınca hep ters gözle bakabiliyor.”

Sığınmaevinde kalan kadınların ilişkilerinin sekteye uğraması, tartışmaların yaşanmasında “çocuk” önemli bir yer teşkil etmektedir. Çalışma kapsamındaki dört farklı sığınmaevinin hiçbirinde çocuklara yönelik etkin bir kreş, etüt, oyun alanı gibi bir hizmetle karşılaşılmamıştır. Çocuklar genellikle sığınmaevinde içerisinde ortak yaşam alanlarında, kadınların sohbet ettikleri alanlarda zaman geçirmektedirler. Çocukların kadınların yanında çok fazla zaman geçirmesi, çocuklar arasındaki küçük tartışmalara, itip kakma davranışlarına annelerin de şahit olmasını, annelerin şahitlikle sınırlı kalmayıp müdahalede bulunmasını da beraberinde getirmektedir. Bu müdahale kadınlar arasındaki ilişkilerin de seyrini değiştirmektedir;

“Genellikle gergin oluyorlar. Birbirlerine karşı da tahammülsüz oluyorlar. Çocuklu bayanlar daha çok sorun yaşıyorlar genellikle. Çocuklar birbirleriyle anlaşamayınca onlar da.. Bir de şiddete maruz kalan insanlar olunca en ufak bir şeyde ses tonları çok yükselebiliyor. Çocuklarda da şiddet eğilimi olabiliyor. Şiddeti yaşadıkları için. Onlar da en ufak bir şeyde bir oyuncağı hızlı bir şekilde fırlatabiliyorlar.” (Hediye, Sığınmaevi Çalışanı)

“Çocuklar nedeniyle kavga ediyorlar. Senin çocuğun uyumuyor vb.” (Burcu, Sığınmaevi Çalışanı)

Sığınmaevi çalışanlarına göre farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yaşantılardan gelen farklı kadınlar olduğu için kadınların birbirleriyle ilişkilenme biçimleri de değişebilmekte, ‘kadınlar asıl problemlerinin farkında olmadığı için’ tali sorunlarla uğraşabilmektedir. Böyle bir durumla karşılaşan sığınmaevi çalışanı kadınların sığınmaevinden ilişkisinin kesileceğini tehdidini kullanabilmektedir;

“Hepsi farklı ortamlardan gelmiş, farklı travmalar yaşamış, toplu yaşama alışmamış, düzeni bilmeyen kişiler geliyor. Bizim burada çalışan arkadaşlara iş düşüyor, birlikte entegre ediyorsunuz. Barınma, karnının doyması, kıyafetlerin verilmesi bundan sonra insanlar çok çabuk unutuyor. Ayşe oraya oturdu yok ben bu kanalı izleyecektim gibi lüzumsuz şeylerle problem yaratıyorlar. Aslında çok büyük problemleri var ama. Bu bilinçte

olmayıp ‘aklı başında olan’ kadınlarımız da var. Nereden geldiğini, sıkıntılarını, kendisi için ne yapması gerektiğini bilen. Sıkıntı her yerde var toplu yaşam olan. Herkesi toparlıyorum bazen bizimle el ele verip bu kapıyı değerlendirmelerini istediğimi söyleyip bu değerlendirmeyi yapmazsak da kapıya konacağına gözdağını verip konuşuyorum. Gönlüm istemese de yapıyorsun yani. Çalışan arkadaşlarımız da insan evlerinde yaşadıkları iyi günleri de var kötü günleri de. Ona göre davranıyoruz.”
(Sibel, Sığınmaevi Çalışanı)

Diğer yandan sığınmaevi çalışanlarına göre kadınlar arasında çok ciddi bir gruplaşma olmakta ve kadınlar bu gruplaşmadan güç almaktadırlar. Aslında bu gruplaşma –olumsuz eylemler için kullanılsa da- kadınların birbirinden destek ve güç almasının bir göstergesidir;

“Gruplaşmalar oluyor, gruplar birbiri ile çatışıyor, kendi aralarında dayanışıyor. O onunla anlaşılıyor, öbürünün tabiri caizse dedikodusunu yapabiliyor. Bazen ciddi çatışmalar yaşıyoruz.” (Nuran, Sığınmaevi Çalışanı)

Bu çatışmanın nedenini Nuran kadınların şiddet görmelerine, sığınmaevi öncesindeki yaşanmışlıklarını sığınmaevine yansıtma/aktarmalarına bağlamaktadır. Ona göre kadınlar şiddeti sadece fiziksel olarak tanımladıkları için uyguladıkları sözel şiddeti şiddet olarak görmemektedirler. Ayrıca beden dilini kullanarak karşı tarafa/gruba ‘ayar vererek’ de birbirlerine şiddet uygulayabilmekte ve şiddeti yeniden üretebilmektedirler.

Çalışanlar açısından kadınların birbirine güvenip tüm yaşanmışlıklarını aktarabilmeleri için güven ilişkisinin oluşması gerekiyor. Ancak güven ilişkisi oluşmadan kadınlar arasında ilişki başlamaktadır ve çalışanlara göre bu çok sorunlu bir durumdur;

“Çok çabuk kaynaşıyorlar; sonra birbirlerinden affedersiniz kazık yiyorlar. Yani birbirlerini tanımadan, her türlü bilgilerini paylaşıyorlar. Ondan sonra sıkıntı çıkıyor. Ya dolandırılıyorlar ya ötekinin eşi ona sarkıyor. Her toplantıda uyarıldıklarını biliyorum bu konuda. Bu kadar samimi olmayın, her türlü sırrınızı paylaşmayın. Bazısı akıllıca davranıyor; bazısı çıkar çıkmaz ev tutan diğerlerini evine çağırıyor. Sıkıntılar yaşanıyor. Çok çabuk

kaynaşıyorlar; çaresizlik içerisinde onları da anlamak gerekiyor ama bu konuda çok uyarıldıklarını biliyorum.” (Nagehan, Sığınmaevi Çalışanı)

Kadınlar arası dayanışma, feminizmin en temel dayanaklarından birisi olan, kadın dayanışmasını imleyen ancak son dönemlerde çok da üzerinde durulmayan, geçerliliğini *kısmen* kaybetmiş “kız kardeşlik” kavramından gücünü alır. Kadınların farklılıklarına rağmen de bu dayanışmayı ve kız kardeşliği büyütme gereklidir. Şiddet, zor, haksızlık, taciz, vb. durumlar karşısında kadının yalnız olmadığını, onu anlayan, onun arkasında olan başka kadınların olduğunu da bilmektir aynı zamanda. Ancak bu kız kardeşlik duygusunun gelişimi çok kısa sürede olmaz. Kız kardeşlik, uzun bir sürece yayılan, farklı kadınlıkları, bu kadınlıkların bilgi ve deneyimlerini içine alan geniş kapsamlı bir durumdur. Bunun için bir farkındalık da sağlanması gerekmektedir. Sığınmaevi çalışanlarının bazıları kadınlar arasında bir dayanışma ilişkisinin olmadığını şu sözlerle altını çizmektedir;

“Kadınlar arasında çok sağlam dayanışma ilişkisi yok. Herkes bir şekilde bir acıyla geliyor, kiminki öbürüne az geliyor, kiminki sahte geliyor.”

Ancak çalışanın bu “eleştirisi” çok da yerinde bir eleştiri değildir. Sığınmaevindeki kadın “kadın dayanışmasının” ne olduğunu bilmiyor. Kendince, el yordamıyla deneyimlediği ancak ismini asla koyamadığı bir durumdur bu. Örneğin sığınmaevinde kalan Selen;

“(...). Ben bir bayanın çocuğuna iki üç gün baktım yani gece gündüz, çünkü gerçekten bir yere gitmesi gerekiyordu, gerçekten yoğun bir şeydi, çok büyük bir sorumluluk ve ben bunu aldım, almak da istedim, yardımcı olmak istedim. Çok zorlanacaktı başka türlü. Kışın ortasında o kadar küçük bebekle hareket etmek imkânsız gibi bir şeydi yani. İhtiyacı vardı buna. Ve böyle şeyler dayanışmaları da doğuruyor böyle bir iletişim, çünkü iletişim olmadan dayanışma ve işbirliği yapması çok zor kadının. O iletişim olması gerekiyor. Bunun sağlanması için de zemine ihtiyaç var.”

demektedir. Bu da kadınlar arasında güven temeline dayalı bir dayanışma ilişkisinin olduğunun, dayanışmanın olabilmesi için de kadınlar arasında karşılıklı ve etkili bir etkileşimin zorunluluğunun da göstergesidir. Dobash ve Dobash (1992), bir sığınmaevinde yaşayan kadınlar arasında “dişil bir dayanışmanın” geliştiğine vurgu yapar. Bazı kadınlar sığınmaevi dışındayken birbirlerini korumaya, birbirlerinin aralarında durmaya devam ediyor olabilirler. İkincisi, birlikte zaman geçirip ve

birbirlerini cesaretlendirebiliyorlar ve adım atmaya teşvik ediyorlar. Üçüncü olarak da, genellikle sığınmaevinden ayrıldıktan sonra kurdukları yakın arkadaşlıklar devam edebiliyor ve partnerlerine dönseler de ayrılmaya karar verseler de bu ilişki devam edebilmektedir. Örneğin otuz üç yaşındaki Hediye'nin aşağıdaki ifadesi hem sığınmaevinde kurulan arkadaşlığın hem de birbirini cesaretlendirmenin, birbirine "iyi gelmenin" çok güzel bir ifadesidir;

"Çok kişi geldi, gitti. Biz üç arkadaş çok iyi anlaşırız. Ben çok cahil, gözü kapalı bir insandım. Bana bir şeyleri öğrettiler, bu adam için değmeyeceğini anladım. Çok ağladım. Geri döndüğünde karısına çok üzuldüm. Sonra arkadaşlarım sayesinde topladım. Çok destek oldular. Biraz kendime gelmeye başladım."

Diğer yandan Cannon ve Sparks (1989) şiddet görmüş kadınların sığınmaevinde birbirlerinden aldıkları grup desteğinin, kendilerini diğerlerine açma ve hem kendilerini hem de diğerlerini kabul etme yeteneklerini arttırdığını ortaya koymuştur.

Kadınlarla Sığınmaevi Çalışanlarının İlişkisi

Korku, çekinme ve kuşku duymadan diğerleri ile ilişki kurabilmek için gerekli olan temel duygu güvendir. Ve bu güven duygusunun karşılıklı olması da önemlidir. Coleman ve Putnam güveni sosyal sermayenin anahtar ögesi olarak tanımlarlar (Field, 2006: 88). Güven, iki kişi arasında yaşanan etkileşimde bir tarafın diğerinin kişisel olarak yarar göreceğine ya da en azından zarara uğramayacağına yönelik olumlu beklenti içinde olması anlamına gelmektedir (Karadoğan-Doruk, 2009: 128). Luhmann güveni, sosyal dünyanın karmaşıklığını azaltan etkili bir mesaj olarak tanımlar. Luhmann'a göre güven olmadan sosyal yaşam olanaksızdır. Nerede güven varsa orada deneyimler ve eylemler için fırsat doğar. İki biçimli güven vardır. İlki bilişsel diğeri ise duygusal temelli güvendir. Karşı tarafa yönelik bilgiye sahip olmak, güvenmek için neden arayışına dayanır. Bu da bilişsel temelli güvenin yapısını oluşturur. Bilişsel güven uzman kişilerin belli işleri yapabileceğine dair duyulan güvende kendini ifade eder. Ancak bu yeterli değildir. Bireylerin paylaştığı kültürel ortam, duygusal tepkiler ve kişiler arası sosyal ilişkilerin görüntüsü güvenin sadece güvenilerek değil, hissedilerek de yaşandığını göstermektedir. Kişiler arası ilişkilerde karşı tarafa yönelik duygusal bağlılık, onun iyiliğini isteme ve ilgi gösterme duygusal güvenin ana yapısını oluşturmaktadır (Karadoğan-Doruk, 2009: 129-130). Örneğin bir çocuk sahibi yirmi dokuz yaşındaki Dilara sığınmaevi çalışanlarını bu ilgi gösterme üzerinden tanımlamaktadır;

“Hepsi güler yüzlü, sıcakkanlı. Herhangi birinden bir art niyet görmedim. Çevrendeki insanlardan daha iyi davranıyorlar.”

Kişiler arası güven duygusunun yanı sıra kurumlara, kurum temsilcilerine de güven duymak önemli hale gelmektedir. Sığınmaevine gelmeyi başaran kadınlar öncelikle devlete ve devletin görevlisi olarak gördükleri sığınmaevi çalışanlarına güven duygusu geliştirmekte ve bu çerçevede ilişki kurabilmektedirler. Ön lisans mezunu, bekar, ağabey ve ablalarının şiddeti nedeniyle sığınmaevine gelmiş olan otuz dokuz yaşındaki Tenzil çalışanlar için *“davranışları çok iyi, gayet iyiler, sıkıntımızı falan mümkün olduğunca çözmeye kırmamaya çalışıyorlar”* diyor.

Hiyerarşik ilişkiler, insanlar arası iletişimin serbesti içinde gelişmesinin önünde büyük engeller oluşturur (Güngör, 2011a: 266). Sığınmaevinde çalışan tüm personelle kalan kadınlar arasında bir hiyerarşi vardır. Ancak aile de dahil olmak üzere hemen hemen bütün kurumlarda kurallarla belirlenmiş, ilkelere bağlanmış kişiler arası iletişimsel işleyişin dışında bir de kendiliğinden, örtük, genellikle de kurumsal yetkenin bilgisi dışında da bir kişilerarası iletişimsel işleyiş gerçekleşebilmektedir (Güngör, 2011b: 149). Sığınmaevinde kalan kadınların kendi aralarında gerçekleştirdikleri ilişki ve iletişim dışında daha çok güvenlik görevlileri ve yardımcı personel ile kurdukları iletişim buna örnektir. Örneğin gece görevli olan güvenlik görevlileri ile dertleşme, sohbet etme gibi kurumsal hiyerarşinin dışında birçok iletişimsel eylem kurulabilmektedir. Yirmi beş yaşındaki Sıla güvenlik görevlisi ile kurduğu ilişkiyi şöyle ifade etmektedir;

“(...) güvenlik ablalar falan mesela hani bize moral vermeye çalışıyor manevi olarak ne bileyim hoşuma gidiyo bu şeyleri en azından rahatlıyoz hani”

Güvenlik ve/veya yardımcı personel ile kurulan ilişkiye kurumun hiyerarşisi dışında diyoruz çünkü kadınların meslek elemanları ile kurdukları profesyonel ilişki dışında sığınmaevinde çalışan diğer görevlilerle (güvenlik görevlisi, yardımcı personel, gözetmen gibi) özel bir ilişki kurması, durumundan bahsetmesi yasaktır. Meslek elemanı Sibel'in aşağıdaki ifadesi bu durumu çok iyi özetlemektedir;

“İnsanların fitratları çok farklı. Kadınlar gizli olması gereken hikâyelerini anlatıyor personel de onla beraber ağlıyor. Temizlikçiyle de paylaşıyor güvenlikle de. Aldırdığımız eğitimler o anlatırken dinlememeyi,

görevlerinin bu olmadığını artık biliyorlar, dinlemiyorlar. Zaman bunu öğretti. Personel her gelen kadında bir şey öğrendi.”

Sığınmaevi çalışanlarından özellikle danışman pozisyonunda çalışanlar şiddet gören kadınlara yönelik duygusal (acıma ya da öfkelenme) tutumun kadınların güçlenmesine olumsuz bir etki yaratacağının farkında olduklarını bu nedenle de kadınlara mesafeli ama onların yanında olduklarını hissettiren bir profesyonel duruşu benimsediklerini belirtmişlerdir. Özellikle sığınmaevinde kalan kadınlarla doğrudan birebir ilişki kuran/kurması gereken çalışanların –genellikle danışmanların– kadınlara verdiği/vereceği duygusal desteğin varlığı veya yokluğu kadınlar için önem arz etmektedir. Çalışanlar da bu durumun farkındadırlar.

“(...) kadınlarla güvensiz ilişki/bağlanma geliştirmemeye çalışıyoruz. Her şeyi bizden beklemesinler diye ve bana bağlanıp sonra buradan çıktıktan sonra da arıyorlar biz buna ödün vermemeye çalışsak da oluyor bu (Nuran, Sığınmaevi Çalışanı).”

Ancak kadınlarla kurulan ilişki personelin pozisyonuna göre farklılık göstermektedir. Örneğin danışmanlar kadınların özelini bilebilirken, yardımcı personellerin kadınlarla özellerini konuşmamaları gerekmektedir. Çalışanlar sığınmaevinde kalan kadınlarla duygusal bağ kurabilmekte ya da acıma duygusuyla kadın ve beraberindeki çocuklara yaklaşabilmektedir. Bu duygusallık hizmet verilen kesimin özel durumundan kaynaklanmaktadır. Ancak profesyonelliğe sığmayan bu durum, kadınları güçlendirmekten ziyade kadını zayıf, aciz gören bir düşüncenin de ürünüdür;

İlk etapta duygusal yaklaşıyor belki acıyarak ama daha sonra profesyonelleşiyorsun. Kadın profillerini tanıyorsun, yaşanan sorunları biliyorsun, nasıl bir çalışma yapılması gerektiğini biliyorsun. Olaya profesyonel bakıyorsunuz artık yani. Duygusallık da karışıyor ama. Maddi imkânsızlıklar oluyor çocuğu hasta parası yok mesela (Birsen, Sığınmaevi Çalışanı).

Yapılan görüşmelerde kadınların büyük çoğunluğunun sığınmaevi çalışanları ile olan ilişkilerinden memnun olduğu gözlenmiştir. Kadınlar, sığınmaevi çalışanlarını “iyi”, “samimi”, “yardımsever”, “güler yüzlü”, “sıcakkanlı” vb. olarak tanımlamışlardır. Yapılan çalışmalarda da kadınların sığınmaevi çalışanları ile olan ilişkilerini tanımlamada farklılık yaşandığı; kadınların bir kısmının bu ilişkiyi eşitlik, adalet,

samimiyet, ortaklık gibi duygular içerisinde geliştiğini ve çalışanların kendilerine güç hissi veren eylemler içerisinde ve saygılı olduklarını hissettiklerini, personelin erişilebilir, özenli ve içten olduğunu söyledikleri (Haj-Yahia ve Cohen, 2009; Glenn ve Goodman, 2015); hem aynı hem de farklı çalışmalarda bazı kadınların ise kurulan ilişkiyi saygısız olarak değerlendirdikleri, kadınların bir kısmının ise bu ilişkileri problemlili ve karmaşık olarak tasvir ettikleri, personelden gelen duygusal destek sıkıntısı yaşadığını (Lyon vd., 2008) ortaya koyulmuştur. Krane ve Davies (2002: 170) tarafından yapılan çalışma, sığınmaevi çalışanları ile sığınmaevinde kalan kadınlar arasındaki olumlu ilişkinin kadınların güçlenmesine önemli katkı sağladığını ortaya koymuştur. Kadınlardan birisi “sanırım onlar¹⁰, genel olarak bir toplum bağlamına koyarak kendimi suçlamayı bırakmama yardım etti.” diyerek sığınak çalışanlarının desteğini özetlemiştir.

Diğer yandan sığınmaevinde resmi ve resmi olmayan kurullarla kadınlar ve personel arasında profesyonel bir ilişki kurulmaya çalışılsa da, kadınlara yönelik olumsuz tutumların olabildiği de gözlenmiştir. Görüşülen bazı meslek elemanları (sosyal hizmet uzmanı gibi) yardımcı personelin (güvenlik, temizlik gibi) kadınlara yönelik yargılayıcı bir tutumları olabildiğini ve bu nedenle danışmanların şiddet mağduru kadınların haklarını savunmak zorunda kalabildiklerini ifade etmişlerdir;

“Danışman grubu olarak sürekli kadınların haklarını savunmak durumunda kalıyoruz. Sürekli kadınlarla ilgili davranışları sorgulamak durumunda kalıyoruz çünkü yargılanıyorlar. Bu alanda eğitimsizler çünkü dediğim gibi öğretmenin tavrı, güvenliğin, gözetmenin ses tonunun yükselmesi gibi. Bazı şeyleri anlamaktan ziyade yanlış yaptığında suçlayıcı, yargılayıcı davranmaları. ... Bir travmadan çıktıklarını, basit bir ayrılık bile etkili insanlar üzerinde, bunları bilerek, daha anlayışlı, onları yargılamadan hareket etmeleri, sözcükleri seçerek kullanmaları gerekir.” (Sermin, Sığınmaevi Çalışanı)

Ayrıca hem sığınmaevinden sığınmaevine hem de çalışandan çalışana kadınların ilişkilene deneyimlerinin farklı olduğu ve bu deneyimlerin de sığınmaevi çalışanları tarafından farklı yorumlandığı da gözlenmiştir. Örneğin otuz iki yaşındaki İnci, “Bazen birkaç kişi şey yapıyor ama bazıları da iyi. Bazıları da sert çıkışabiliyor. ...

¹⁰ “Sığınmaevi çalışanlarını” kastediyor.

Bize aşağılayıcı gözle bakıyorlar. ... Yiyip içip oturuyor, diyorlar.” diye anlatıyor sığınmaevlerindeki görevlilerin tutumunu.

SONUÇ YERİNE

Bu çalışma, sığınmaevinde kalan kadınların hem birbirleriyle hem de sığınmaevi çalışanları ile olan ilişkileri üzerine odaklanarak kadınların çevrelerinde olan kişilerle ilişkilerini nasıl deneyimlediklerini, nasıl anlamlandırdıklarını, bu deneyimlerin kadınlar üzerinde güçlendirici bir etkisinin olup olmadığını ve bu anlamlandırmaların kadınlara göre farklılık gösterip göstermediğini ve sığınmaevi çalışanlarının gözünden kadınların birbirleri olan ilişkilerinin nasıl değerlendirildiğini anlamaya çalışmıştır. Çalışmanın verilerine göre sığınmaevindeki kadınlar arasındaki ilişkiler, çok sayıda etkenden etkilenmektedir. Öncelikle kadınların kendilerine ait bir mekânın olması, özellikle kadınlar arasındaki ilişkinin seyrini ve niteliğini değiştirecek bir etken olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan çalışmada hem çalışanlar hem de sığınmaevinde kalan kadınlar tarafından farklı sosyo-ekonomik ve kültürel çevreden gelen ve farklı yaşamışlıklara sahip olan kadınların çevresiyle farklı biçimlerde sosyal ilişkiler kuracağına dair bir fikir birliğinin olduğu da görülmüştür.

İnsanlar sosyal ilişkiler, etkileşimler, ortamlar, süreçler içerisinde yer alırlar. Dolayısıyla da pek çok nedenle, amaçla, planlı veya rastlantısal, istekli veya zorunlu, resmi veya resmi olmayan, sürekli veya geçici olmak üzere çevrelerindeki başka insanlarla çeşitli biçimlerde ve düzeylerde iletişim kurmak durumundadırlar (Güngör, 2011b). Sığınmaevinde kalan kadınlar da kafasındakileri başka biriyle veya birileriyle paylaşmak, dertleşmek, dert dinlemek, sohbet etmek gibi ihtiyaçları nedeniyle sığınmaevinde kalan diğer kadınlarla ve sığınmaevi çalışanlarıyla iletişim/ilişki kurabilmektedir.

Sığınmaevindeki kadınlar arasındaki ilişkilerin kadınlar için bazı önemli sonuçlar olabilmektedir. Kadınlar ilk kez benzer sorunlarla benzer hatta daha fazlasını yaşamış diğer kadınlarla sığınmaevinde karşılaşmış olabilirler. Böylece kadınlar, diğer kadınlarla girdikleri ilişkilerde kendilerini rahatlatan ve yalnız olmadıklarını anlamalarını sağlayan bir durumu da deneyimleyebilmektedirler. Kadınlar, diğer kadınların yaşantılarıyla kendi yaşantılarını karşılaştırmak suretiyle kendi konumlarının ne olduğunu anlamaya çalışmaktadırlar. Ancak girdikleri iletişim esnasında kadınlar -kendi şiddet hikâyelerine göre daha travmatik hikâyeler

nedeniyle- travmatize olabilmektedirler. Bu travmatik durum kadınların diğerleriyle iletişim kurmasını zorlaştırabilmektedirler.

Çalışmada sığınmaevinde kalan kadınların sığınmaevindeki diğer kadınlarla olan olumlu ilişkilerini genellikle rahatlama, destek alma, dayanışma ve güçlenme pratikleri çerçevesinde deneyimledikleri görülmektedir. Her ne kadar meslek elemanları, olumsuz sonuçları/bir tehdit konusu edilmesi gibi nedenlerle kadınlar arasında deneyim paylaşımının yapılmaması gerektiğini sürekli olarak kadınlara hatırlatmasına rağmen, sığınmaevlerinde kadınlara verilmesi gereken psikolojik, sosyo-kültürel, vb. desteklerin yetersizliği nedeniyle, kadınlar diğer kadınlarla olan ilişkilerini “iyileşmek” için bir araç olarak da kullanabilmektedirler. Kadınlara deneyim paylaşımının hangi sınırlarda olması ya da kadınlar tarafından paylaşılan yaşantıların üçüncü bir kişiyle paylaşılmaması, bir baskı bir tehdit unsuru haline neden getirilmemesi gerektiği iyi bir şekilde anlatılırsa, kadınların bu durumu özümsemesi sağlanırsa ve kadınlara beraberindeki çocuklarla birlikte psikolojik vb. destekler sağlanırsa, kadınlar deneyimlerini/yaşamlarını, daha sonra pişman olabileceklerini de akıllarında bulundurarak, meslek elemanları dışında kişilerle paylaşmayabilirler.

Kadınlar arasındaki deneyim paylaşımının sığınmaevinde çalışan meslek elemanı ve/veya danışman dışında başka bir kişiyle yapılmasının yaratacağı diğer önemli bir sorun daha vardır. Kadınlar çok benzer ve çok farklı şiddet deneyimleri yaşayabilmektedirler. Hatta bazı kadınların hiç kimseye bahsetmedikleri yaşantıları da (örn. enseste maruz kalma, evliliği esnasında başka birisiyle sevgililik ilişkisinin olması gibi) olabilmektedirler. Sohbet esnasında, anlık bir duygusal durum değişimiyle daha önce kimseye anlatmadıkları bu deneyimleri diğer kadınlarla paylaşımları sonrasında daha büyük travmalar yaşayabilmektedirler. Bu travmatik durum karşısında ne yapacağını bilebilen meslek elemanın tersine, deneyim paylaşımı yapılan sığınmaevinde kalan diğer kadın ve/veya güvenlik görevlisi, yardımcı personel vd. personel, deneyim paylaşımında bulunan kadının daha fazla travmatize olmasına neden olabilmektedir. Bu düzeydeki bir deneyim paylaşımının önüne geçebilmek ve kadınların daha fazla travmatize olmasını engellemek için sığınmaevlerinin kadınları güçlendirici hizmetleri etkin ve nitelikli bir şekilde sağlaması gerekmektedir.

Her kurumun kendine özgü bir yapısı ve işleyişi vardır. Ancak bütün kurumsal ortamlarda, kurum üyelerinin ilişki ve iletişim biçimini belirleyen birtakım temel kurallar vardır. Buna göre bir kere bütün kurumsal yapılar işleyişleri gereği belli bir yetkesel hiyerarşiye dayanır. Kurumun üyeleri konumundaki bireyler arasındaki ilişki ve iletişim biçimi de bu hiyerarşi doğrultusunda oluşur (Güngör, 2011b). Sığınmaevi çalışanları ile sığınmaevinde kalan kadınlar arasındaki ilişki, kadınlar tarafından “samimiyet” “yardımseverlik” şeklinde tanımlanmıştır. Kadınlar öncelikle devlete ve devletin görevlisi olarak gördükleri sığınmaevi çalışanlarına güven duygusu geliştirmekte ve bu çerçevede ilişki kurmaktadır. Sığınmaevi çalışanları açısından bakıldığında ise, meslek elemanları dışındaki güvenlik görevlileri, yardımcı personel, gözetmen gibi çalışanlarla kadınlar arasında hiyerarşiye dayalı olmayan deneyimi paylaşımını da içeren ilişkilendirmeler olduğu görülmüştür. Özellikle güvenlik görevlileri ve meslek elemanlarının kadınlarla profesyonel olmayan ve “acıma” duygusuyla yaklaştıkları, bu ilişki kurma biçiminin zaman içerisinde onları da yorduğu bilgisine ulaşılmıştır. Kadınların ve çalışanların bir kısım anlatısı üzerinden sığınmaevlerinde kadınlar arasın kurulan ilişkilerin kadınları bu süreçte güçlendiren, kadın dayanışmasını yükselten bir özellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Kadınların bu ilişkilendirme esnasında ve sonrasında travmatize olmalarının önüne geçebilmek için sığınmaevlerinde kalan kadınlara yönelik psiko-sosyal desteklerin/hizmetlerin nicelik ve niteliğinin artırılması gerekmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırmanın verileri 2020 yılı öncesinde toplandığı için etik kurul izninin alınması zorunluluğu bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Baholo M., Christofides N., Wright A., Sikweyiya Y. and Shai, N. (2015). Women's experiences leaving abusive relationships: A shelter-based qualitative study. *Culture, Health & Sexuality*, 17(5), 638-649.
- Cannon, J. B. and Sparks, J. S. (1989). Shelters-an alternative to violence: A psychosocial case study. *Journal of Community Psychology*, 17(3), 203-213.
- Dobash, R. E. and Dobash, P. R. (1992). *Women, violence and social change* (1st ed.). London and New York: Routledge.

- Haj-Yahia, M. M. and Cohen, H. C. (2009). On the lived experience of battered women residing in shelters. *Journal of Family Violence*, 24(2), 95-109.
- Hattatoğlu, D. (2003). Çalışan kadın ya da ev hanımı: çalışmanın yaşantılanması ve güçlenme. İçinde. Yaraman, A. (Der.), *Kadın Yaşantıları*, (s. 93-121). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Glenn, C. and Goodman, L. (2015). Living with and within the rules of domestic violence shelters: A qualitative exploration of residents' experiences. *Violence Against Women*, 21(12), 1481-1506.
- Glesne, C. (2014). "Nitel Araştırmayla Tanışma". Günel, E. (Çev.). İçinde Ersoy, A. ve Yalçınoğlu, P. (Ed.), *Nitel Araştırmaya Giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Görgün-Baran A., Taşdemir-Afşar S., Koca-Arıtan C. ve Güney, D. M. (2015). *Kadın sığınmaevlerine çoklu bakış*. Ankara: Konak.
- Güngör, N. (2011a). *İletişim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güngör, N. (2011b). *İletişime giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Field, J. (2006). *Sosyal sermaye*, Bilgen B. ve Şen, B. (Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İlyasoğlu, A. (2001). Kadınların yaşam tarihi anlatılarına kadın çalışmaları alanından bir bakış açısı. İçinde İlyasoğlu, A. ve Akgökçe N. (Der.) *Yerli bir feminizme doğru*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kalaycıoğlu, S. ve Tılıç, H. (2001). *Evlerimizdeki gündelikçi kadınlar*. İstanbul: Su Yayınları.
- Karaçay H., Zülfikar B. Ş. ve Aydın D. G. (2014). Post-Neoliberal kalkınma paradigmasında 'kalkınmada kadın ve güçlenme' algısı: Dünya bankası örneği, *AKÜ İİBF Dergisi*, 16 (2), 15-31.
- Karadoğan-Doruk, E. (2009). *Sosyal sermaye*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Krane, J. and Davies, L. (2002). Sisterhood is not enough: The invisibility of mothering in shelter practice with battered women. *Affila* 17(2), 167-190.
- Lyon E., Lane S. and Menard, A. (2008). Meeting survivors' needs: A multi-state study of domestic violence shelter experiences. *National Institute of Justice*. Erişim tarihi: 10 Eylül 2019, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/225025.pdf>
- Maybek, S. D. (2016). Kadına yönelik şiddete ataerkil ve kültürel feminist kuramlar açısından yaklaşım: Ankara İli Yenimahalle ilçesi örneği. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Oakley, A. (1981). Interviewing women: A contradiction. In Roberts H. (Eds.) *Doing feminist research*. London & New York: Routledge Press.

- Özlem, D. (2002). *Felsefe yazıları*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Öztürk, E. (2018). George Herbert Mead'in sosyal davranışçılık devrimi: Sosyolojizm ve Psikolojizm kısıncında bir "ilişkisel faillik" denemesi. *Sosyoloji Araştırmaları* 21(2), 253-284.
- Sallan-Gül, S. (2013). *Türkiye'de kadın sığınmaevleri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Smith, D. (1990). *Texts, facts and femininity*. London & New York: Routledge Press.
- Tafuya, D. (1976). *Barriers to İnterpersonal Communication: A Theory and Typology*. Doctor of Philosophy, The University of Michigan, Ann Arbor, USA.
- Taşdemir-Afşar, S. (2018). Sığınmaevinde Kalan Kadınlara Sunulan Hizmetler ve Kadınlara Sığınmaevi Sonrası Yaşam Planları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29 (2), 190-225.
- Tutar, H. ve Yılmaz, K. (2003). *Genel iletişim kavramlar ve modeller*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Wacquant L. (2003). *Sunuş. Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. Ökten, N. (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, M. (2007). *Sosyolojinin Temel Kavramları*. Beyaztaş, M. (Çev.) (İstanbul: Bakış Yayınları).